

TÜKD ANTALYA ŞUBESİ
YERLİ TELEVİZYON DİZİLERİNİN
TOPLUMSAL CİNSİYET VE ŞİDDET KARNESİ PROJESİ
2024 İZLEME ÇALIŞMASI RAPORU

Raportör: Prof. Dr. Fulya Sarvan
TÜKD ANTALYA ŞUBE BAŞKANI

TÜKD ANTALYA ŞUBESİ PROJE EKİBİ

Arzu Acar, Aslı Dağlı, Aygöl Turan, Aysel Yıldırım, Aysun Yalçınkaya, Dr. Berrin Karakuy, Ferah Kunut, Fulya Erşen, Fulya Sarvan, Gizem Cansever, Gülfem Tömen, Gülgün Kaner, Hatice Ün, Helin Ay, Hülya Güngör, İlke Çekmen, Müberra Öztürk Kılıç, Nevin Demirhan, Özgül Yüksel, Özlem Türker, Pelin Aykut, Raziye Şen, Sahil Bozkurt, Sanem Özer, Sema Eraybar, Şerife Karagöz, Tuğba Akıncıoğlu, Züleyha Dal, Zeynep Uysal

25 KASIM 2024

ANTALYA

YERLİ TELEVİZYON DİZİLERİNİN TOPLUMSAL CİNSİYET VE ŞİDDET KARNESİ PROJESİ

2024 İZLEME ÇALIŞMASI RAPORU

İÇİNDEKİLER

ÖZET

GİRİŞ

TÜRKİYE'DE DİZİ SEKTÖRÜ

DİZİLERDEKİ ŞİDDET TEMSİLLERİNİN ÇOK YÖNLÜ ETKİLERİ

2023 SEZONU YERLİ DİZİLERİN TOPLUMSAL CİNSİYET VE ŞİDDET SAHNELERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ ÇALIŞMASININ ÖZETİ

2024 SEZONU DİZİLERİN TOPLUMSAL CİNSİYET VE ŞİDDET SAHNELERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Yöntem

İnceleme Kapsamındaki Diziler

Çalışmanın Bulguları ve Yorumu

1- Dizilerin Toplumsal Cinsiyet Yaklaşımında 2023-2024 Farkı

- 1.1. Kadına/kız çocuklarına yönelik baskı ve şiddet unsuru
- 1.2. Baskı ve şiddet gören kadınların başvurabileceği kurumsal destekler hakkında bilgi
- 1.3. Ana kadın karakter/lerin baskı ve şiddete başkaldırısının görünürlüğü
- 1.4. Kadının mesleki ortamlarda görünürlüğü
- 1.5. Rol model olabilecek güçlü ve eğitilmiş kadın kahramanların görünürlüğü
- 1.6. Ana kadın karakter/lerin kadınlar hakkında olumsuz önyargıları besleyecek rollerde gösterilmesi
- 1.7. Şiddet uygulayan erkeklerin kahramanlaştırılma durumu
- 1.8. Şiddetin çözümü olarak karşı şiddet gösterilmesi

2-Dizilerde Şiddet İçeren Toplumsal Olgu ve Olaylara Yaklaşımında 2023-2024 Farkı

- 2.1. Erken ve/veya zorla evlendirilme
- 2.2. Erken okul terke zorlanma
- 2.3. Çok eşlilik ve /veya sadakatsizlik
- 2.4. Kadın karakterlerin öğrenilmiş çaresizliği
- 2.5. Kadınlar arasında erkekler için rekabet ve/veya entrikalar
- 2.6. Erkekler arasında kadınlar için rekabet ve/veya entrikalar
- 2.7. Gençler arasında rekabet ve/veya entrikalar
- 2.8. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği
- 2.9. Erkekler üzerinde toplumsal cinsiyet rolü baskıları
- 2.10. Kültürel bağnazlık ve mahalle baskıları

- 2.11. Ataerkil zihniyet ve erkek egemen kültür
- 2.12. Bireysel silahlanma /silahl sahnelerin sıklığı
- 2.13. Şiddetin erkeğin doğasında olduğu kabulü
- 2.14. Toplumsal Şiddet olgusunun yaygınlığı

3-Dizilerde Şiddet Sahnelerinin Tür ve Sıklığında 2023-2024 Farkı

- 3.1. Dizi sahnelerindeki Şiddet türlerinin toplu değerlendirilmesi
- 3.2. Dizilerdeki Şiddet sahnelerinin türüne göre sıklık dağılımı
- 3.3. Dizilerdeki Şiddet sahnelerinin yöneldiği cinsiyet/yaş grubuna göre dağılımı
- 3.4. Dizilerdeki Şiddet sahnelerinin kaynaklandığı cinsiyet/yaş grubuna göre dağılım

SONUÇLAR

YARARLANILAN KAYNAKLAR

DİĞER KAYNAKLAR

EK 1: TKD ANTALYA ŞUBESİ DİZİ İNCELEME PROJESİ ÇALIŞMA SAYFASI

EK 2: DİZİDE ŞİDDET SAHNELERİNİN SIKLIĞINI BELİRLEME ÇALIŞMASI

EK 3: TABLO 1 - ÇALIŞMA KAPSAMINDAKİ YÜKSEK SEYRETME ORANLI DİZİLER (2024 SEZONU)

EK 4: TABLO 2- DİZİLERİN TOPLUMSAL CİNSİYET YAKLAŞIMI DAĞILIMLARI

EK 5: TABLO 3- 2024 SEZONU EN ÇOK SEYREDİLEN DİZİLERİN GENEL ŞİDDET VERİLERİ

EK 6: TABLO 4- 2024 DİZİLERİNDE DİZİLERDE ŞİDDET TÜRLERİNE GÖRE ŞİDDET SAHNELERİNİN DAĞILIMI

YERLİ TELEVİZYON DİZİLERİNİN TOPLUMSAL CİNSİYET VE ŞİDDET KARNESİ

PROJESİ 2024 İZLEME ÇALIŞMASI RAPORU

ÖZET

2023 yılında yapılan ilk çalışmanın izlemesini yapmak üzere yürütülen “Yerli Televizyon Dizilerinin Toplumsal Cinsiyet ve Şiddet Sahneleri Açısından İncelenmesi 2024 İzleme Çalışması”nın amacı, 2024 sezonu dizilerde de dikkat çekici ve rahatsız edici olmaya devam eden şiddet sahnelerinin sıklığında, türünde ve dizilerin toplumsal cinsiyet yaklaşımlarında bir değişiklik olup olmadığını tespit etmektir. Bu amaçla 2023 yılında yürütülen çalışma aynı yöntem kullanılarak 2024 yılında tekrar edilmiştir.

Ana akım televizyon kanallarında yayınlanan yüksek seyretme oranlı (yüksek reyting alan) yerli dizilerde yansıtılan toplumsal cinsiyet yaklaşımının özelliklerini ve şiddet sahnelerinin türlerine göre sıklığını belirlemek ve 2023 yılına göre farkları tespit etmek üzere 28 Nisan-5 Mayıs 2024 haftasında en yüksek seyretme oranlı 11 dizinin Mayıs 2024’te yayınlanan dörder bölümü çalışmanın amaçları doğrultusunda hazırlanmış veri toplama formu ve şiddet çetelesi kullanılarak 30 kişilik bir proje ekibi tarafından kapsamlı bir incelemeye tabi tutulmuştur. Çalışmanın nihai bulguları, Mayıs 2024’ün dört haftasında yayınlanan 11 dizide *toplam 537 şiddet sahnesi* bulunduğunu, 2023 yılına göre bu sayının %10 oranında azaldığını; bu şiddet sahnelerinin en yüksek sıklıkla *erkeğe yönelik* (n=278, %51,7), *sözel* (n= 107, %19,9) ve *psikolojik* (n=75, %13,9) şiddet olduğunu ; *kadına yönelik şiddetin* de nispeten daha düşük bir sıklıkla (n=228, %42,4) yine sözel (n=91, %16,9) ve psikolojik şiddet (n=77, %14,3) olduğunu ortaya koymuştur.

Şiddet sahnesi verilerine bakıldığında, çalışmada tespit edilen *537 şiddet sahnesinin 206’sinin sözel şiddet* olduğu ve toplamın %38,4’ünü oluşturduğu, *167’sinin de psikolojik şiddet* olduğu ve toplamın %31’ini oluşturduğu, bu iki şiddet türü birlikte ele alındığında, toplamın %69,4’üne karşılık geldiği dikkat çekmektedir. 2023 dizileriyle karşılaştırıldığında bu toplamın %8,6 oranında azaldığı dikkat çekmekle birlikte, sözel ve psikolojik şiddet sahnelerinin baskınlığının sürmekte olduğu ve *ana akım televizyonlarda yayınlanan yerli dizilerin izleyiciye sunduğu iletişim dilinin büyük ölçüde sözel ve psikolojik şiddete dayanmaya devam ettiği ortaya konmuştur*. Sözel ve psikolojik şiddet sahnelerindeki %8,6 azalışa karşılık, 2024 dizilerinde 2023’e kıyasla toplam fiziksel şiddet sahnelerinde %6 artış tespit edilmiştir. Bu bulgu kesinlikle tercih edilmeyecek bir gelişmeye işaret etmektedir. Dizilerde *sözel ve psikolojik şiddetten kaçınalım derken fiziksel şiddet görselliğinin yükseltilmesi toplumsal şiddet eğilimlerini normalleştirerek artırma etkisini sürdürecektir*.

Çalışma kapsamındaki 2024 dizilerinde tespit edilen şiddet sahneleri yöneldiği cinsiyet/yaş grubuna göre sıklık açısından sıralandığında, 2023 dizilerine göre önemli bir fark tespit edilmiştir. 2023 sıralamasında en sık şiddete maruz kalan cinsiyet grubu kadınlar iken (n=274 / %45,9), 2024 dizilerinde en sık şiddete maruz kalan grup erkekler olmuş (n=278/ %51,7); erkeklere yönelik şiddet sahnelerinin sayısı %7,4 artarken, kadınlara yönelik şiddet sahnelerinin sayısı %3,5 azalmıştır. Aynı şekilde gençlere yönelik şiddet sahneleri de % 1,7 ve çocuklara yönelik şiddet sahneleri %2,4 oranında azalmıştır. *Kadın, çocuk ve gençlerin maruz*

kaldığı şiddet sahnelerinde azalış memnuniyet verici olsa da, bu açığın erkeğe yönelik şiddetle telafi edilmeye çalışılması kabul edilemez.

2024 sezonu dizilerin toplumsal cinsiyet yaklaşımını tespit etmek üzere yanıt aranan sorular, 11 dizinin 9'unda (%82) kadına yönelik baskı ve/veya şiddet olduğunu, ancak bu dizilerden sadece 3'ünde (%27) baskı ve şiddet gören kadınların başvurabileceği kurumsal destekler hakkında bilgi bulunduğunu; 11 dizinin 9'unda (%82) kadın karakterlerin baskı ve şiddete başkaldıran bir rolde görüldüğünü; ve 8 dizide (%64) ana kadın karakterlere mesleki ortamlarda görünürlük kazandırıldığını ve yine 9 dizide (%82) rol model olabilecek güçlü ve eğitilmiş kadınların ön planda olduğunu; 11 dizinin sadece 2'sinde (%18) ana kadın karakterlerin kadınlar hakkında olumsuz önyargıları besleyecek rollerde gösterildiğini; 3 dizide (%27) şiddet uygulayan erkeklerin kahramanlaştırıldığını; ve 5 dizide (45) şiddetin çözümü olarak karşı şiddet gösterildiğini ortaya koymuştur.

Bu bulgular 2023'e kıyasla 2024 dizilerinin toplumsal cinsiyet yaklaşımlarında bu çalışmanın amaçları açısından önemli sayılabilecek iyileştirmeler olduğunu ortaya koymuştur. Kadına yönelik baskı ve şiddet temasını işleyen dizi oranı (%9/1 dizi); baskı ve şiddet gören kadınların başvurabileceği kurumsal destekler hakkında bilgi veren dizi oranı (%18/2 dizi); kadın karakterlerin baskı ve şiddete başkaldıran rolde görüldüğü dizi oranı (%18/ 2 dizi); ana kadın karakterlere mesleki ortamlarda görünürlük kazandıran dizi oranı (%27/ 3 dizi) yükselirken, ana kadın karakterlerin kadınlar hakkında olumsuz önyargıları besleyecek rollerde gösterildiği dizi oranı önemli ölçüde azalmış (%55/6 dizi); şiddet uygulayan erkeklerin kahramanlaştırıldığı dizi sayısı (1 dizi/%9) ve şiddetin çözümü olarak karşı şiddetin gösterildiği dizi sayısı (3 dizi/%27) düşmüştür. *Bu değişimler 2024 senaryolarının toplumsal cinsiyet yaklaşımlarında bu çalışmanın amaçları açısından önemli ölçüde iyileştirmeler olduğuna işaret etmektedir.*

Çalışmanın, 2024 dizilerinin şiddet içeren veya şiddete kaynaklık eden olumsuz toplumsal olgu ve olaylara yaklaşımını irdeleyen bölümündeki sorulara dayanan en önemli bulgular da, *çok eşlilik ve/veya sadakatsizliği*, kadın karakterlerin öğrenilmiş çaresizliğini, kadınlar arasında erkekler için rekabet ve /veya entrikaları; erkekler arasında kadınlar için rekabet ve / veya entrikaları, gençler arası rekabet ve entrikaları, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini, erkekler üzerinde toplumsal cinsiyet rolü baskılarını, kültürel bağnazlık ve mahalle baskılarını; ataerkil zihniyet ve erkek egemen kültürü, şiddetin erkeğin doğasında olduğu anlayışını ve toplumsal şiddetin yaygınlığını normalleştiren dizi oranınının 2023 çalışmasına kıyasla farklı derecelerde azaldığını, meşrulaştıran dizi oranınının da bu kriterlerin büyük çoğunluğunda azaldığını, öte yanda aynı kalan biri ve artan bir diğeri haricinde eleştiren dizi oranlarının farklı derecelerde arttığını göstermiştir. Ancak bireysel silahlanma ve silahlı sahnelerin sıklığını hem normalleştiren, hem meşrulaştıran hem de eleştiren dizi oranı düşük düzeyde de olsa artmıştır. Aynı grup içinde sorgulanan erken evlenme/zorla evlendirme, erken okul terk gibi olgu ve olaylara 2023 çalışmasında olduğu gibi incelenen dizilerde nispeten daha az görünürlük kazandırıldığı ve az sayıda dizinin normalleştirme etkisi yarattığı memnuniyetle tespit edilmiştir.

Genel olarak değerlendirildiğinde yerli dizilerin toplumsal cinsiyet yaklaşımlarında tematik açıdan iyileştirme kabul edilebilecek değişimler olduğu, ancak kompozisyonu değişmekle birlikte şiddet sahnelerinin sıklığının korkutucu düzeyde yüksek olmaya devam ettiği söylenebilir.

GİRİŞ

2023 çalışmasında olduğu gibi bu izleme çalışmasına da esin veren sosyal mesele, son yıllarda ülkemizde kadına yönelik şiddet, kadın cinayetleri ve genel toplumsal şiddet olaylarında görülen korkutucu hızlı yükseliştir. Yaygınlaşan bu şiddet olgusunun muhtemel kaynaklarının, ilgili uzmanlar, bilim insanları, sivil toplum örgütleri ve kamu kuruluşları tarafından araştırılması, çıkarımlarda bulunulması ve etkili olabilecek politikalar konusunda yol gösterici öneriler geliştirilmesi artık büyük bir zorunluluk haline gelmiştir.

Konunun önemini vurgulamak açısından birkaç veri paylaşmak gerekirse:

- 2024 Ekim ayında 48 kadın erkekler tarafından öldürülmüş, 23 kadın şüpheli şekilde ölü bulunmuştur. (<https://kadincinayetlerinidurduracagiz.net/kategori/veriler>)
- Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) 2019 yılı verilerine göre Türkiye’de kadına şiddet oranı yüzde 38’dir. Neredeyse 10 kadından 4’ü hayatında erkek şiddetine maruz kalmaktadır ve bu verilerle Türkiye Avrupa ve OECD ülkeleri arasında birincidir. (<https://tr.euronews.com/2022/03/31/erkeklerden-fiziksel-veya-cinsel-siddet-goren-kad-nlar-n-oran-avrupa-ve-oecd-nin-lideri-tu>)
- 2006-2021 arasında Adli Tıp Kurumu verilerine göre ateşli silah nedeniyle ölüm rakamları çok çarpıcıdır. 17 yılda 28 bin 286, yılda 1663, günde 4,5 ölüm gerçekleşmektedir. Diğer bir deyişle her 5,2 saatte 1 kişi ateşli silahlarla öldürülmektedir. (<https://umut.org.tr/umut-vakfi-turkiye-silahli-siddet-haritasi-2022/>)
- Umut Vakfı’nın yerel ve ulusal medyayı günü gününe izleyerek hazırladığı rapora göre; 2023 yılında 3 bin 773 silahlı şiddet olayı basına yansıdı. Basına yansıyan bu olaylarda 2 bin 318 kişi öldü, 3 bin 820 kişi yaralandı. Yaşanan silahlı şiddet olaylarının 3 bin 212’sinde yani yüzde 85’inde kaleşnikof, otomatik tüfekler dahil ateşli silahlar (106’sı beylik silahı toplam 2 bin 427’si tabanca ve 784’ü tüfekler), yüzde 15’ine denk gelen 561’inde de bıçaklardan baltalara her tür kesici alet kullanıldı... 10 yılda meydana gelen 34 bin 197 silahlı şiddet olayında toplam 21 bin 434 kişi öldü, bazıları ağır 31 bin 207 kişi de yaralandı (<https://umut.org.tr/umut-vakfi-turkiye-silahli-siddet-haritasi-2023/>).

Özetlediğimiz bu çarpıcı birkaç verinin işaret ettiği ve her birimizin medyaya düşen haberlerden endişeyle izlediğimiz gibi, Türkiye’de toplumsal şiddet korkutucu biçimde artmıştır ve artmaktadır. Her gün basına düşen en az bir kadın cinayetinin yanısıra, sağlık kuruluşlarında sağlık çalışanlarına, eğitim kurumlarında öğretmenlere, toplumun her kesiminin sokaklarda, mahallelerde birbirine acımasız biçimde fiziksel şiddet, silahlı saldırı, en hafifinden sözel şiddet uyguladığını endişeyle izliyoruz. Basına yansıyan bu şiddet olgusunun buzdağının görünen ucu olduğunu tahmin etmek, basına yansımadağı için göremediğimiz evlerde, sokaklarda, kurumlarda ve mahallelerde akıl almaz bir toplumsal şiddet yaşandığını çıkarımlamak hiç de zor değildir.

Popüler medya ürünlerinin, televizyonların, dizilerin, dijital oyunların izleyici ve kullanıcıları üzerinde şiddete yöneltme etkisi yaratabileceğini ileri süren, inceleyen, bulgulayan pek çok çalışma vardır. Televizyon dizileri uzun erimli oldukları, izleme süreleri de her bölüm için

oldukça uzun tutulduğundan ve sevilen ünlü oyuncular rol model olarak kabul gördüğünden, diğer medya ürünleri içinde sosyo-psikolojik ve sosyo-kültürel açıdan en etkili tür olduğu genel olarak kabul görmektedir. İşte bu noktadan hareketle, 2023 Sezonu en çok seyredilen diziler üzerine yaptığımız önceki çalışmamızda, yerli televizyon dizilerinde gözlemlediğimiz dikkat çekici ve rahatsız edici sıklıkta şiddet sahnelerinin, hızla yükselmekte olan bu toplumsal şiddet ve kadına yönelik şiddet olgularını yansıtmaya çalışırken onun muhtemel kaynaklarından biri olabileceği dikkate alınmış ve ana akım televizyon kanallarında yayımlanan yüksek seyretme oranlı (yüksek reyting alan) yerli dizilerde yansıtılan toplumsal cinsiyet yaklaşımları ile şiddet sahnelerinin türünü ve sıklığını belirleyerek dizilerin şiddet karnesini ortaya koymak amaçlanmıştır.

2024 sezonu diziler üzerine yapılan izleme çalışması 2023 yılında yapılan çalışma ile tamamen aynı yöntem kullanılarak yerli dizilerin toplumsal cinsiyet yaklaşımlarında ve şiddet sahnesi kullanma sıklık ve desenlerinde anlamlı bir değişiklik olup olmadığını belirlemek amacı ile yürütülmüştür. 2023 sezonu dizilere yönelik bu proje çalışmasının sonucunda dile getirilen eleştirilerin ve şiddet sahnelerinin azaltılması taleplerinin ulaştırıldığı çok sayıda televizyon kanalı, yapımcı, yönetmen, senarist ve işveren örgütlerinin bu rapordakilere benzer tepkileri dikkate alıp almadıklarını tespit etmek anlamlı ve önemli görülmüştür.

Bu raporun sonuçları, Türkiye’de prime time denilen televizyon yayınlarının en çok izlendiği zaman diliminde, genellikle saat 20-23 arasında ana akım televizyon kanallarında yayınlanan ve 28 Nisan-5 Mayıs 2024 haftasında en yüksek seyretme oranlarına ulaşan toplam 11 yerli diziyi seyreden hanehalkının Mayıs ayında dört hafta boyunca maruz kaldığı şiddet sahnelerinin toplam sayılarını, türleri ve sıklığı itibariyle 2023 çalışmasının verileriyle karşılaştırarak varsa değişimi ortaya koymakta, ayrıca bu dizilerde yansıtılan toplumsal cinsiyet zihniyetinin niteliğini ve şiddet kaynağı olabilecek toplumsal olayları normalleştirme/meşrulaştırması ve/veya eleştirilmesi açısından ortaya çıkan değişimi de incelemektedir.

Aşağıda öncelikle 2023 çalışmasında ele alındığı şekliyle, Türkiye’de dizi sektörünün genel tanıtımı yapılarak dizilerin sosyo- psikolojik, sosyo-kültürel etkilerini ele alan çalışmalara kısaca değinilecek, ardından mevcut çalışmanın bulguları sunulacak yorumlanacaktır.

TÜRKİYE’DE DİZİ SEKTÖRÜ (2023 Çalışmasının tekrarıdır)

İstanbul Ticaret Odasının hazırladığı “Kültürel Değişim ve Endüstrileşme Sürecinde Türk Dizileri (2010-2020)” başlıklı raporda, Türk dizi sektörü 2010-2020 arasındaki diziler dikkate alınarak ekonomik ve toplumsal açıdan çok kapsamlı araştırmalarla incelenmiştir. Sektörün genel analizi “Türk Dizileri”nin dünya dizi endüstrisinde bir marka haline geldiğini (s.40); dijitalleşme sürecine de hızla adapte olduğunu, dublaj ve altyazı teknolojilerindeki gelişmelerin Türk dizilerinin ithal medya içerikleri olarak popülerleşmesinde etkili olduğunu (s. 51); geleneksel televizyon kanallarında olduğu gibi dijital kanallarda da Türk dizilerinin izleyiciler tarafından kabul görmekte ve internete özel yerli yapım diziler üretilerek yayınlanmakta olduğunu (s.76) ortaya koymuştur.

Sektörün ekonomik analizi ise, “Türk dizi ihracat sektörünün on bir yıl içerisinde 350 kat büyüyerek 2019 yılı itibariyle yaklaşık 350 milyon dolara ulaştığını” (s.103); dizi sektörünün

son on yılda geldiği noktada 13.500 civarı yapım şirketi bulunduğunu ve aynı anda 40 civarı dizi setinin çalıştığını (s.104); Ticaret Bakanlığı temsilcisinin ifadesiyle “150 ülkede 750 milyonu aşkın sericiye” ulaşmış olduğunu ve izlenen dizilerin ülke tanıtımı konusunda yaptığı etkinin başta turizm olmak üzere diğer sektörleri de etkilediğini (s.108); günümüzde dizi içerik üretim sektörünün başlıca gelir kaynaklarından birinin yurt dışı satış gelirleri olduğunu ve bu nedenle ihracatçıların yerli dizilerin içerik üretimi sürecinde, yapım aşamasında ve sonrasında kapsayan süreçlerde rol oynadığını; dağıtımçıların son beş yılda dizilerin içeriğine yön verir hale geldiğini (s.111); “markalaşan ve ihracat aktörlerinin her ülke için farklılaşan stratejilerinin de etkisiyle gelişen dizi ihracat sektörünün günümüzde çok farklı coğrafyalarda çok sayıda insana ulaşarak ülkenin tanıtımı ve kültürel değerlerin yayılımı adına önemli bir işlev sergilediğini” ve kültürel etkileri aracılığı ile kültürel hegemonyanın tek kutuplu akışında alternatif bir güç haline geldiğini (s. 113) vurgulamaktadır.

Başlangıçta televizyon dizileri yurt dışından ithal edilirken, şimdi Türk dizileri, ABD, Afganistan, Almanya, Arnavutluk, Arjantin, Avusturya, Azerbeycan, Birleşik Arap Emirlikleri, Bahreyn, Bosna Hersek, Brunei Sultanlığı, Bulgaristan, Cezayir, Çek Cumhuriyeti, Çin, Endonezya, Estonya, Fas, Gürcistan, Hırvatistan, Irak, İran, İsveç, İsviçre, Japonya, Karadağ, Katar, Kazaakistan, Kıbrıs, Güney Kore, Kosova, Kuveyt, Letonya, Libya, Litvanya, Lübnan, Macaristan, Makedonya, Malezya, Mısır, Özbekistan, Pakistan, Romanya, Rusya, Slovakya, Slovenya, Suudi Arabistan, Suriye, Şili, Tayland, Tayvan, Tunus, Ukrayna, Umman, Ürdün, Vietnam, Yemen, ve Yunanistan dahil pek çok ülkeye ihraç edilmektedir (s.132). Bu performansı ile Türkiye tüm dünyada ABD’den sonra en çok dizi ihraç eden ülke olmuş, RATEM (2018) raporuna göre dizi kategorisinde en fazla orijinal yapım üreten Hindistan, Rusya, Çin ve Nijerya ile birlikte ilk beş ülke arasında bulunmuş, içerik ihracatında da ABD, İngiltere, Fransa ve Almanya ile beraber ilk beşi paylaşmıştır. Türk dizi sektörü her yıl 100’ün üzerinde içerik üretmekte ve bu içeriklerin %75’ini ihraç etmektedir. (s.170).

DİZİLERDEKİ ŞİDDET TEMSİLLERİNİN ÇOK YÖNLÜ ETKİLERİ (2023 Çalışmasının tekrarıdır)

Dizilerin içerdikleri şiddet vb olumsuz toplumsal olgular nedeniyle çeşitli izleyici grupları üzerinde mevcut ve muhtemel sosyal, kültürel ve psikolojik etkileri iletişimciler, sosyologlar, psikologlar, eğitimciler, psikolojik rehberlik ve danışmanlık uzmanları tarafından çok işlenmiş, çok yönlü olumsuz etkileri çok vurgulanmış bir konudur. Bu raporda popüler medya ürünlerinin sosyal yansımaları üzerinde kuramsal tartışmaların ayrıntılarına girmeden televizyon dizilerinde canlandırılan genel şiddet ve kadına yönelik şiddet temsillerinin toplumun çeşitli izleyici kesimleri, özellikle çocuklar ve gençler üzerindeki etkilerini sorgulayan saha araştırmaları hakkında bilgi verilecektir.

Türkiye’de bir popüler kültür aracı olarak televizyonun çok yönlü etkilerini araştıran bir makalede (Zorlu, 2016) yazar, “Televizyon dizileri, kurdukları olay örüntüleri, fantastik ve çekici dünyaları öne çıkaran yapılarıyla, yıldızlaştırdıkları karakterlerle ve o karakterlerin giyim kuşamından kullandığı sözcüklere kadar bir sunumun gerçekleştirildiği, içeriği popüler kültür açısından son derece dolu olan bir niteliğe sahiptir”, demektedir, oluşturdukları kurgulanmış dünya ile gizli reklamlar gibi birçok unsuru içerisinde barındırdığını, içeriğinde ticari çıkarların da değerlendirildiğini ileri sürmektedir (s.91). Diğer bir makalede şiddetin medya aracılığı ile pazarlandığı ve ürünlerin sanatsal şiddete dönüştürülerek

estetikleştirilğine, medyanın en güçlü araçlarından biri olan filmlerin ve dizilerin topluma kendi gerçekliklerini dikte ettiklerine dikkat çekilmektedir (Çevikalp, 2020: 59).

Toplumsal etkileri açısından araştırmacıların ilgisini giderek daha fazla çekmekte olan televizyon dizileri, TÜSİAD tarafından yayımlanan bir araştırma raporunda toplumsal cinsiyet eşitliği açısından araştırılmıştır (İnceoğlu ve Akçalı, 2018). Bu raporda izlenme oranlarına bakılarak seçilen 12 dizinin 2017 Mayıs ayında yayınlanan dört bölümü içerik analizi yöntemiyle izlenerek toplanan verileri toplumda kalıplaşmış kadın ve erkek algılarının açıkça ekrana da yansıdığını, kadınların iç mekanlarda daha çok görüntülendiklerini, erkeklerin daha fazla hareket özgürlüğüne sahip karakterler olarak temsil edildiğini, incelenen dizilerin tümünde toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını yeniden üreten bir temsiliyet ve rol dağılımı olduğu gözlemlenmiştir.

Televizyon dizilerinde kadına yönelik şiddet ve ataerkilliğin temsiliğini inceleyen oldukça güncel bir başka makalede (Akgün, 2023) 30 kişiyle kadına yönelik şiddetin gösterilmesi, cinsiyet eşitsizliğinin dizilerdeki sunumu ve dizilerde ataerkilliğin simgelenmesi konularında yürütülen derinlemesine görüşmelerden elde edilen sonuçlar, düzenli dizi izleyicilerinin televizyon dizilerinde kadına yönelik şiddetin çok fazla olduğunu, dizilerin kadınları güçsüz gösterdiğini ve ataerkilliğin çok yoğun işlendiğini düşündüklerini ortaya koymuştur. “Avlu” ve “Kadın” dizilerindeki şiddet unsurlarını “kültür endüstrisi” kavramı çerçevesinde inceleyen bir yüksek lisans tezinde (Ersoy, 2021) kültür ürünlerinin metaya dönüştürülmesini ifade eden kültür endüstrisinin incelenen dizilerde de şiddeti standartlaştırdığını, sıradanlaştırdığını, estetize ettiğini ve zaman zaman meşrulaştırdığını bulgulamıştır.

Türk televizyon dizilerinde kadına yönelik şiddeti “Sen Anlat Karadeniz” örneği üzerinden inceleyen bir başka yüksek lisans tezinde (Baş, 2021) insanların şiddet içeren televizyon programlarına ilgi göstermesinin şiddet içerikli yayınların yüksek reyting almasına ve bu tür programların sayısında artış meydana gelmesine sebep olduğu vurgulanmaktadır. Şiddet içerikli yayınların yüksek reyting aldığı tespitine dayalı olarak televizyon kanalları kar etme amacı ile daha fazla şiddet içeren programlar, diziler, çizgi filmler yayınlamaya başlamıştır. Akarcalı, gelinen son noktada, şiddet içerikli yayınların televizyon kanalları için vazgeçilmez olduğuna işaret etmektedir (1996: 553). Nitekim, şiddete karşı sosyal farkındalık iddiası ile yola çıkan, ancak içerdiği kadına yönelik şiddet sahneleriyle izleyicilerin yoğun tepkileriyle karşılaşan “Sen Anlat Karadeniz” dizisinde, yazarın çok sayıda bölüm üzerinde yaptığı ayrıntılı inceleme sonucunda dizi ile ilgili tespiti şöyle olmuştur (Baş, 2021):

“Abartılı, ayrıntılı ve aşırı süslü şiddet sahneleri, kadının vücudunun çeşitli yerlerinde ve yüzünde oldukça fazla var olan morluklar ve izler dikkat çekerken, kadına uygulanan fiziksel şiddetin boyutlarının aşılması, çeşitli fantezilerle işkencelerin gösterilmesi, farkındalık yaratmaktan çok ilgiyi ve reytingi arttırmaya yönelik sahneler olarak değerlendirilmiştir. Bununla birlikte dizide en çok karşılaşılan şiddet türünün psikolojik şiddet olduğu, en az karşılaşılan şiddet türünün ise ekonomik şiddet olduğu saptanmıştır. Doğrudan, açık seçik izleyiciye sunulan şiddet görüntülerinin cinsellikle bir arada kullanılması dikkat çekerken, işkencenin görsel olarak izleyiciye sunulmadığı sahnelerde, mutlaka söylem olarak sahnede yer aldığı, aynı şiddet görüntülerinin tekrar tekrar seyirciye sunulduğu tespit edilmiştir” (s.138).

Dizi Filmlerin Gençler Üzerindeki Sosyal Psikolojik ve Dilbilimsel Etkilerini araştıran bir çalışma (elikel,erişim 29.10.23) 14-18 yaş aralığındaki 230 kız ve erkek öğrenciye uygulanan bir anket çalışmasının sonuçlarını vermektedir. Anket bulguları, genel olarak gençlerin televizyondaki şiddet içeriklerinden rahatsız olduklarını, dizileri takip ettiklerini fakat bağımlılık derecesinde ilgili olmadıklarını, ortak değerlere vurgu yapılmadığı için dizileri aileleriyle televizyondan izlemeyi tercih etmediklerini, çoğunlukla internetten izlediklerini, aileleri ile geçirdikleri zamanın dizilerin aile kültür ve değerleri taşımamasından dolayı kısıtlandığını, gençlerin bazı platformlar üzerinden yabancı kültürleri öğrendikleri için bunun onlara faydalı olduğunu düşündüklerini ve bu dizilerden bilgi edindiklerini ve bunun hayatlarına katkısı olduğuna inandıklarını ortaya konmuştur. Ekrandaki kadına şiddet görüntülerinin gençler üzerindeki etkilerini araştıran bir başka çalışmada (elikel, Pamuk, Akalan, erişim tarihi 29.10.2023) yine 14-18 yaş öğrencilere uygulanan anket çalışmasında gençlerin sadece kadına şiddet ve cinayet sahnelerinden değil, eşi aşağılama, kız çocuğunu hor görme, gururunu incitme gibi psikolojik baskı sahnelerinden de olumsuz etkilendiklerini ortaya koymuştur.

Popüler dizi ve filmlerin lise ğrencilerinin rol model alma davranışı üzerine etkisini inceleyen bir yüksek lisans tezinin (Türk, 2020) saha çalışması bulguları da öğrencilerin dizi-film karakterlerine öykünerek onlar gibi olmak istedikleri, kariyer edinme, fiziksel görünüm ve kıyafet, konuşma tarzı, vatan sevgisi, kişilerarası ilişkiler gibi faklı alanlarda duygu, düşünce ve davranış değişikliğine yol açtığını göstermiştir. Bu çalışmaya katılan bazı öğrenciler, dizi filmlerin şiddete eğilimi artırdığını, kabadayılığa zendirdiğini, çevrelerinden örnekler vererek ifade etmişler, çevrelerinde bazı kişilerin de aile içi ilişkilerinin bozulduğunu ileri sürmüşlerdir.

Televizyon ve medya ürünlerinin çocuklar üzerindeki olumsuz etkilerine odaklanan çok sayıda çalışma bulunmaktadır. şiddet ve tktim kısılcacındaki çocukların çok erken yaşlardan itibaren televizyon başında maruz kaldıkları şiddet ve tktime yönelten reklamların etkileri üzerine ileri sürülmüş teorilere (Catharsis/arıma teorisi; Saldırgan rnekler Teorisi, Takviye Saldırganlık Teorisi; Deneysel ğrenme Teorisi) yer veren bir makalede (Kurtbaş, 2015) televizyon başındaki şiddet görüntülerinin çocuklar üzerindeki etkilerini test etmek üzere yürütülen deneysel bir çalışma kapsamında kurgusal bir senaryo uygulanan deneklerin, bir mağduru olan şiddet senaryosunda, şiddete daha büyük bir şiddetle karşılık verilmesi gerektiğine dair tepkiler göstermişler, bulgular daha çok Saldırgan rnekler Teorisi'ni doğrulamıştır.

Medya ağında ocuk ve ocuk kültürünün şiddet ve tktim kültüründen korunması üzerine kaleme alınmış bir başka makalede (Karaboğa, 2017) medya çağında ocuk kültürünün oluşmasında televizyon ve internet içeriklerinin önemli bir yeri olduğunu, gençler ve çocukların zamanlarının büyük çoğunluğunu internet ve televizyon başında geçirdikleri, kitle iletişim araçlarının ürettiği eğlenceli, çekici, güzel, güçlü kahramanlarla zdeşleşiş duygusal bağ kurdukları, onları taklit edip yaşam tarzlarına özenerek model aldıkları için televizyon ve internet içeriklerinin çocukların duyuşsal, bilişsel ve sosyal gelişimleri açısından sorunlar ve riskler taşıdığı konusunda uyarılarda bulunmaktadır. Bu konunun ülkenin eğitimcileri, sosyal bilimcileri ve sağlık uzmanları tarafından acilen ele alınması gereken bir konu olduğu açıktır.

Kültürel Değişim ve Endüstrileşme Sürecinde Türk Dizileri (2010-2020) Raporunun (ITO, 2022) dördüncü bölümünde ele alınan Türk dizilerinin toplumsal dönüşüme etkisini konu alan ampirik çalışmalar da mevcut çalışmamıza önemli başlıklarda ışık tutacak niteliktedir. Bu bölümde sonuçları sunulan 18 yaşın üzerinde 2100 denekle yapılan anket çalışmasının sonuçlarına göre katılımcıların büyük çoğunluğunun televizyon dizilerini ulusal kanallardan izledikleri , en çok üye olunan dijital platformun Netflix olduğu, katılımcıların dizileri izlemek üzere seçerken en çok hikayesine/senaryosuna göre değerlendirdikleri ve çoğunun günde en az 2 saatini dizi izlemeye ayırdıkları tespit edilmiştir (s. 310). Aynı araştırmada dizilerin aile yapısı ve ahlaki değerler üzerindeki etkileri de sorgulanmıştır. Türk dizilerinin aile yapısı üzerinde bir etkisi olup olmadığını sorgulayan soruya katılımcıların %33,7'si olumsuz, %41,8'i ise hem olumlu hem olumsuz olduğu yanıtını vermiştir ki bu oranlar oldukça yüksek bir memnuniyetsizlik yansıtmaktadır (s.316). Türk dizilerinin aile içi ilişkiler üzerindeki etkisini yorumlayan sorulardan çocuklarla anne-babaları arasındaki ilişkiyi olumsuz etkilediği yargısına %39,2 katılıyorum, %7,0 ise kesinlikle katılıyorum yanıtı vermiştir. Aynı soru kardeşler arasındaki ilişkilere olumsuz etkisi vardır şeklinde sorulduğunda yine %33 katılıyorum, % 5,1 kesinlikle katılıyorum yanıtı verilmiştir. Yerli dizilerin eşler arasındaki ilişkiler üzerinde olumsuz etkisi vardır yargısına %39,2 katılıyorum, %7,6 kesinlikle katılıyorum şeklinde yanıtlamıştır (s.323). Ayrıca yerli dizilerin komşuluk/akrabalık/arkadaşlık ilişkileri üzerinde olumsuz bir etkisi vardır yargısına örneklemin %31,9'u katılıyorum, % 5,3'ü kesinlikle katılıyorum yanıtı vermiştir. Aile içi ve sosyal ilişkileri sorgulayan tüm bu sorularda %20 civarı bir oranda da ne katılıyorum ne katılmıyorum yanıtı gelmiştir ki, bu kararsız grubun bazı durumlarda olumsuz etki görebildiklerine işaret etmektedir. %37 ile %46 arasında değişen bu olumsuz yargı toplumsal algı açısından oldukça önemli bir görüş yansıtmaktadır.

Türk dizilerinin değerlere etkisini irdeleyen anket sorularının sonuçları da anlamlıdır. "Sizce yerli dizilerin toplumsal ahlaki değerlere etkisi ne yöndedir?" sorusuna %37,6 "olumsuz etkilediğini düşünüyorum", % 43,1'i ise "hem olumlu hem de olumsuz etkisi olduğunu düşünüyorum" yanıtı vermiştir. "Sizce yerli dizilerin toplumun milli ve manevi değerleri üzerinde ne tür bir etkisi vardır ?" sorusuna da örneklemin % 27, 6'sı "olumsuz etkilediğini düşünüyorum" derken, %50,8'i "hem olumlu hem olumsuz etkileri olduğunu düşünüyorum" yanıtını vermiştir. "Yerli dizilerde gördüğüm düşünce ve yaşam biçimleri politik görüşlerimi etkiler" yargısına ise örneklemin büyük bir çoğunluğu katılmamıştır (%23,1 kesinlikle katılmıyorum, %52 katılmıyorum).

Araştırmanın dizilerin kişisel etkilerini araştıran sorularında örnekleme yerli dizilerdeki karakterlerin bazılarını kendilerine benzetip benzetmedikleri sorusuna sadece toplam %22,7 katılmış, yerli dizilerdeki karakterlerin bazılarını tanıdığı insanlara benzetip benzetmedikleri sorusuna %34,1 "katılıyorum", %4,1 ise "kesinlikle katılıyorum" yanıtı vermiştir. Dizilerde temsil edilen çalışma yaşamlarının katılımcıların kendi çalışma yaşamlarına ne denli etki ettiği sorgulandığında, örneklemin %18,1'i "kesinlikle katılmıyorum", % 57,5'i ise "katılmıyorum" yanıtı vermiştir (s.341). "Çevrenizde saç, makyaj, ya da giyim tarzını bir yerli dizi karakterine benzeten ya da ondan etkilenen biri var mı?" sorusuna da katılımcıların %87,2'si "hayır" yanıtı vermişlerdir. "Sizce yerli dizilerin duygularınızın üzerinde ne tür bir etkisi vardır?" sorusuna da katılımcıların %45,6'sı "duygularım üzerinde bir etki oluşturmaz" yanıtı

vermişken, geriye kalan %64,4'ü ise olumlu veya olumsuz etkilendiklerini kabul etmişlerdir (s.346).

Araştırmanın dizilerin toplum üzerindeki etkisini araştıran bölümünde mevcut çalışmamız açısından önem taşıyan şiddet içeriklerinin katılımcıların yaşamları üzerinde etkili olup olmadığı da incelenmiştir. “Yerli dizilerden etkilenerek şiddet eğilimi gösteren tanıdığım kişi/kişiler vardır” yargısına katılımcıların büyük çoğunluğu katılmadığını ifade etmiştir (toplam % 70,1). Ancak bunun akabinde sorulan “yerli dizilerin kadına yönelik şiddeti sıradanlaştırdığını/normalleştirdiğini düşünüyor musunuz?” sorusuna katılımcıların %46,4'ü “evet”, %30,6'sı “kısmen” yanıtı vermişlerdir. Bu iki oran birlikte düşünüldüğünde bazı dizilerin şiddeti normalleştirdiği algısının oldukça yükseldiği anlaşılmaktadır (s.372).

“Yerli diziler ülkemizin toplumsal sorunları (şiddet, suç, istismar, kadın hakları, eşitsizlik, ayrımcılık) ile ilgili gerçekleri yansıtmaktadır” yargısına örneklemin %32,4'ü “ne katılıyor, ne katılmıyorum”, %30,4'ü “katılıyorum”, %6,9'u ise “kesinlikle katılıyorum” yanıtı vermiştir. “Yerli dizilerin bireyleri suç ya da şiddete yönlendirmede ne tür bir etkisi vardır?” sorusuna ise katılımcıların sadece %7,7'si “olumlu etkilediğini düşünüyorum” yanıtını vermiş, %44,3'ü “olumsuz etkilediğini düşünüyorum”, %37,5'i ise “hem olumlu hem olumsuz etkilediğini düşünüyorum” şeklinde yanıtlamıştır.

ITO'nun bu raporunda sonuçları açıklanan 2100 kişiye dayalı saha araştırmasının verileri, televizyon dizilerinin izleyicilerin ahlaki ve manevi değerleri, her türden duygular, aile ilişkileri ve toplumsal şiddet eğilimi üzerinde azımsanmayacak oranlarda etkili olduğunu düşündüklerini ortaya koymaktadır.

2023 SEZONU YERLİ DİZİLERİN TOPLUMSAL CİNSİYET VE ŞİDDET İNCELEMESİ ÖZETİ

Bu rapora temel oluşturan inceleme çalışmasının amacı, yerli televizyon dizilerinin birçoğunda maruz kaldığımız dikkat çekici ve rahatsız edici sıklıkta şiddet sahnelerinin, Türkiye’de hızla yükselmekte olan toplumsal şiddet ve kadına yönelik şiddet olgularının muhtemel kaynaklarından biri olabileceğini dikkate alarak, ana akım televizyon kanallarında yayınlanan yüksek seyretme oranlı (yüksek reyting alan) yerli dizilerde yansıtılan toplumsal cinsiyet yaklaşımının özelliklerini ve şiddet sahnelerinin türlerine göre sıklığını belirlemektir. Bu amaçla, 1-7 Mayıs haftasında en yüksek seyretme oranlı 11 dizinin Mayıs 2023’te yayınlanan dörder bölümü çalışmanın amaçları doğrultusunda hazırlanmış bir veri toplama formu ve şiddet çetelesi kullanılarak 33 kişilik bir proje ekibi tarafından kapsamlı bir incelemeye tabi tutulmuştur. Çalışmanın nihai bulguları, Mayıs 2023’ün dört haftasında yayınlanan 11 dizide *toplam 597 şiddet sahnesi* bulunduğunu, bu şiddet sahnelerinin en yüksek sıklıkla (n=274, %46) *kadına yönelik* ve yine en yüksek sıklıkla *sözel* (n= 119, %20) ve *psikolojik şiddet* olduğunu (n=115, %19,5); *erkeğe yönelik şiddetin* de buna yakın bir sıklıkla (n=265 , %46) yine *sözel* (n=120, %19,7) ve *psikolojik şiddet* (n=76 ,%13) olduğunu ortaya koymuştur. *Bu bulgu ana akım televizyonlarda yayınlanan yerli dizilerin izleyiciye sunduğu iletişim dilinin büyük ölçüde sözel ve psikolojik şiddete dayandığını ortaya koymaktadır.*

Dizilerin toplumsal cinsiyet yaklaşımını tespit etmek üzere yanıt aranan sorular, *11 dizinin büyük çoğunluğunda kadına yönelik baskı ve/veya şiddet sergilendiğini*, ancak aynı dizilerin pek azında baskı ve şiddet gören kadınların başvurabileceği kurumsal destekler hakkında

bilgi bulunduğunu; yarıdan fazlasında kadın karakterler baskı ve şiddete başkaldıran bir rolde görünmekle birlikte, pek azında ana kadın karakterlere mesleki ortamlarda görünürlük kazandırıldığını; ve yine büyük çoğunluğunda ana kadın karakterlerin kadınlar hakkında olumsuz önyargıları besleyecek rollerde gösterildiğini; şiddet uygulayan erkekler kahramanlaştırılmamakla birlikte, dizilerin büyük çoğunluğunda şiddetin çözümü olarak karşı şiddet gösterildiğini ortaya koymuştur.

Çalışma kapsamındaki dizilerin şiddet içeren veya şiddete kaynaklık eden olumsuz toplumsal olgu ve olaylara yaklaşımını irdeleyen sorulara dayanan en önemli bulguları da, dizilerin en az yarısında *çok eşlilik ve/veya sadakatsizliğin*, kadın karakterlerin öğrenilmiş çaresizliğinin, kadınlar arasında erkekler için rekabet ve /veya entrikaların, erkekler arasında kadınlar için rekabet ve /veya entrikaların, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin, erkekler üzerinde toplumsal cinsiyet rolü baskılarının, kültürel bağnazlık ve mahalle baskılarının, ataerkil zihniyet ve erkek egemen kültürün, şiddetin erkeğin doğasında olduğu anlayışının toplumsal şiddet olgusunun yaygınlığının, olay örgüleri içinde tekrar tekrar canlandırılarak, etkisini yükseltecek gerilimli, merak uyandırıcı senaryolarla desteklenerek, bölüm sonlarını izleyiciyi diziye bağlayacak heyecanlı olaylarla keserek, izleyicinin hayran olduğu oyuncularla rol modeli yaratarak normalleştirdiğini, hatta bazen meşrulaştırdığını ve bu içerikleri doğru biçimde yorumlama şansı olmayan kırılğan izleyici gruplarına rol modellerinin şiddete dayalı iletişim tarzını benimsettiği ve yaygınlaştırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

2024 SEZONU DİZİLERİN TOPLUMSAL CİNSİYET VE ŞİDDET AÇISINDAN İNCELENMESİ

Yöntem

Bu çalışmanın verileri, 2023 çalışmasında uygulanan aynı yöntemle, 2024 sezonunda yayımlanan 11 yerli televizyon dizisinin Mayıs ayında yayınlanmış dört bölümünün şiddet sahnelerinin sıklığını şiddet türüne göre belirlemek üzere hazırlanmış bir şiddet çetelesi tablosunun gönüllü proje ekibi üyeleri tarafından izleme sırasında işlenmesi ve dizi ile ilgili bu izleme deneyimine dayanarak diziyi toplumsal cinsiyet yaklaşımı ve şiddete dayalı toplumsal olgu ve olaylar açısından değerlendirmek üzere oluşturulmuş bir soru formunun doldurulması suretiyle toplanmıştır (EK 1).

Veri toplama aracı olarak kullanılan soru formu ve şiddet çetelesi, çalışmanın raportörü ve akademik danışmanı tarafından, yanıt getirilmeye çalışılan sorular, toplumsal cinsiyet eşitliği, kadına yönelik şiddet ve kadın çalışmaları yazınına dayanan bilgi ve deneyimler dikkate alınarak hazırlanmış özgün bir formdur. Soru içeriği yalın tutulmuş, çalışmanın yanıtlamaya çalıştığı sorunsalla sınırlandırılmıştır. Çalışmanın yanıt getirmeye çalıştığı ilk soru, dizinin toplumsal cinsiyet olgusuna nasıl yaklaştığı ve şiddete kaynaklık eden belli başlı toplumsal olgu ve olayları (örneğin: erken ve/veya zorla evlilik, erken okul terkine zorlama, çok eşlilik / sadakatsizlik, ataerkil zihniyet vb) içeriği aracılığıyla normalleştiriyor mu, meşrulaştırıyor mu ve/veya eleştiriyor mu? sorusudur. Değerlendiricilerin öznel bakış açıları dikkate alınarak bu sorular oldukça yalın bir şekilde ifade edilmiştir. Değerlendiricilerin dört bölümü seyrettikten sonra gözlem ve izlenimlerine dayanarak soru formunu bir kez doldurmaları gerekmiştir. Birbirinden bağımsız olarak formu dolduran üç değerlendirici bir araya getirilerek her dizi

için tek bir form oluşturulmak üzere dizi üzerinde konuşmaları, aralarındaki görüş farkları varsa ortak bir karar oluşturmaları sağlanmıştır.

Bu çalışmada nitel ve nicel araştırma yöntemleri birlikte kullanılmıştır. Araştırmanın yanıtlamaya çalıştığı ikinci soru olarak inceleme örneğine alınan on bir yerli dizinin şiddet sahnesi yoğunluğu, otuz kişilik değerlendirme ekibi (her bir dizi için kurayla oluşturulmuş üç kişilik gönüllü ekip) tarafından dizi izleme sırasındaki gözlemlerini işledikleri bir şiddet türü ve sıklığı çetele tablosu (EK 2) üzerinde işlenerek tespit edilmiştir. Buradaki şiddet tespiti değerlendiricinin öznel gözlemine dayanan bir eylem olduğu için nitel, ancak gözlemlerini bir şiddet çetelesine dönüştürdüğü için aynı zamanda bulguları itibariyle nicel bir çalışma özelliği taşımaktadır.

Çalışmanın teması gereği televizyon dizilerinin şiddet yoğunluğu ve toplumsal cinsiyet yaklaşımı algısı izleyiciden izleyiciye değişebilecek oldukça öznel bir konu olduğu için, çalışmada tek bir kişinin bakışıyla sınırlı kalmadan birden fazla değerlendiricinin görüşlerini dikkate alan bir yöntem geliştirmek zorunlu olmuştur. Çalışmanın güvenilirliğini arttırmak için her dizinin üç gönüllü proje üyesi tarafından diğerlerinden bağımsız olarak izlenmesi ve değerlendirilmesi sağlanmış, dizi seyir süreçleri tamamlandıktan sonra her dizinin değerlendirme formları karşılaştırılmış, herhangi bir verinin/tespitin kabulü için en az iki değerlendirici tarafından belirtilmiş olması esas alınmıştır. Değerlendiriciler arasında ciddi sapmaların ortaya çıkması durumunda dizinin inceleme ekibi projenin akademik danışmanı başkanlığında bir araya gelerek farklı görüşleri üzerinde tartışmışlar ve birlikte nihai bir görüş oluşturmuşlardır. Bu süreç dizilerin değerlendirilmesinde tek bir kişinin öznelliğinden mümkün olduğunca kaçınılmasını sağlamıştır.

İnceleme Kapsamındaki Diziler

Haftalık dizi programları, oyuncular, dizi yorumları, gündem yorumları, yeni diziler vb. konularda uzmanlaşmış bilgiler sağlayan Binbir TV'nin 28 Nisan-5 Mayıs 2024 haftasının dizi reytinglerinde (<https://binbir.tv/2024-16-haftanın-dizi-reytingleri-740>) sıralamadaki 13 dizi aşağıdaki şekilde sıralanmıştır. Bu 12 dizi içinde dördüncü sırada yer alan *Kuruluş Osman* ve sekizinci sırada yer alan *Selahattin Eyyubi* dizileri bu çalışmanın amaçları açısından uygun temalar içermeyen tarihi diziler olduğu için inceleme dışında bırakılmıştır. Listede 13 sırada yer alan *Sakla Beni* dizisi de Mayıs başında final yaptığı için çalışmaya dahil edilmemiştir. Bu listede 12 sırada görülen Taş Kağıt Makas dizisinin reytingleri de diğer reyting kaynaklarından kontrol edildiğinde Teşkilat ve Hudutsuz Sevda dizilerinin altında bulunduğu için çalışmaya bu dizilerin alınmasına karar verilmiştir. Reyting açıklayan siteler listede yer alan bilgilerin yayıncı kanallar ve yapım firmalarının paylaştığı resmi verilere dayandığını ifade etmektedir.

Bu irdelemeler sonucunda 11 dizi çalışmaya dahil edilmiştir (EK 3: Tablo 1). Dizilerle ilgili kısa bilgiler şöyledir:

1- BAHAR: 29 Nisan - 5 Mayıs haftasında dizi reytingleri listesinin zirvesinde yine Bahar yer almıştır. Show TV'nin salı akşamları yayınlanan dizisi Bahar Total'de 10.72, AB'de 14.91 ve ABC1'de 14.96 reytingle hem yayın gününün hem de haftanın tüm gruplarda 1'inci olmuştur.

2- KIZILCIK ŞERBETİ : Haftalık Dizi Reytingleri listesinin 2'inci sırasında yer alan Show TV'nin ikinci sezonundaki dizisi Kızılıcık Şerbeti dizisi Total'de 8.60, AB'de 11.91 ve ABC1'de 11.76 reytingle yayın günü olan cuma tüm gruplarda gün birincisi olmuştur.

3- GÖNÜL DAĞI: TRT 1'in dördüncü sezonundaki dizisi Gönül Dağı haftanın 3'üncüdür. Dizinin 4 Mayıs Cumartesi yayınlanan bölümü Total'de 7.80, AB'de 6.09 ve ABC1'de 7.52 reytingle tüm gruplarda gün birincisi olmuştur.

KURULUŞ OSMAN: ATV'nin, beşinci sezonundaki tarihi dizisi Kuruluş Osman listenin 4'üncüsü olmuştur. Dizinin 1 Mayıs Çarşamba yayınlanan bölümü Total'de 7.27, AB'de 4.68 ve ABC'de 6.40 reytingle Total ve ABC1'de gün birincisi olmuştur. Tarihi dizi olarak çalışmanın amaçlarına uygun olmadığı için çalışmaya dahil edilmemiştir.

4- KIZIL GONCALAR: Kızıl Goncalar, Haftalık Dizi Reytingleri listesinde 5'inci sırada çıkmıştır. FOX'un pazartesi akşamları yayınlanan dizisi, Total'de 7.21, AB'de 8.93 ve ABC1'de 9.91 reytingle tüm gruplarda gün birincisi olmuştur.

5- İNCİ TANELERİ: Kanal D'nin yeni sezon dizilerinden İnci Taneleri listede 6'ıncı sırada yer almıştır. Dizinin 2 Mayıs Perşembe yayınlanan bölümü Total'de 6.42, AB'de 8.48 ve ABC1'de 9.23 reytingle günün en çok izlenen dizisi olmuştur.

6- YALI ÇAPKINI: Star'ın, ikinci sezonundaki dizisi Yalı Çapkını listede 7'inci sırada yer almıştır. Dizinin 3 Mayıs Cuma yayınlanan bölümü Total'de 5.91, AB'de 3.33, ABC1'de 4.86 reyting elde etmiştir.

SELAHADDİN EYYUBİ: TRT 1'in tarihi dizisi Selahaddin Eyyubi, haftanın 8'incisi olmuştur. Dizinin 29 Nisan Pazartesi yayınlanan bölümü Total'de 4.81, AB'de 3.48 ve ABC1'de 4.11 reyting elde etmiştir. Tarihi dizi olarak çalışmanın amaçlarına uygun olmadığı için çalışmaya dahil edilmemiştir.

7- SANDIK KOKUSU: Show Tv'de Çarşamba akşamları yayınlanan Sandık Kokusu 9'uncu sırada yer almıştır. Dizi Total'de 4.31, AB'de 3.69 ve ABC1'de 5.09 reyting elde etmiştir.

8- YARGI: Kanal D'nin, üçüncü sezonundaki dizisi Yargı listenin 10'uncusu olmuştur. Dizinin 5 Mayıs Pazar yayınlanan bölümü Total'de 4.21, AB 4.52 ve ABC1'de 5.19 oranında izlenmiştir.

9- ÖMER: Star TV'nin pazartesi akşamları ekrana gelen dizisi Ömer listenin 11'inci sırasında yer almıştır. Dizinin bu haftaki bölümü Total'de 4.03, AB'de 3.32 ve ABC1'de 3.76 reyting elde etmiştir.

TAŞ KAĞIT MAKAS: Kanal D'nin Çarşamba akşamları ekrana gelen dizisi Taş Kağıt Makas, listenin 12'inci sırasında yer almıştır. Dizinin 1 Mayıs Çarşamba yayınlanan bölümü Total'de 3.46, AB'de 4.21 ve ABC1'de 4.67 reyting elde etmiştir.

SAKLA BENİ: Star TV perşembe akşamları yayınlanan dizisi Sakla Beni 13'üncü sırada yer almıştır. Dizinin final bölümü Total'de 3.46, AB'de 2.12 ve ABC1'de 3.49 reyting elde etmiştir. Bu dizi Mayıs ayında gösterimde olmadığı için çalışmaya dahil edilmemiştir.

10-TEŞKİLAT: Pazar akşamları TRT 1'de yayınlanan Teşkilat dizisi 28 Nisan'da yayımlanan 105. bölümünde Total'de 5.28, AB'de 5.11 ve ABC1'de 5.01 reyting elde etmiştir. https://tr.wikipedia.org/wiki/Teskilat_bölümleri_listesi

11-HUDUTSUZ SEVDA: Perşembe akşamları Now'da yayımlanan Hudutsuz Sevda dizisi 28 Nisan'da yayımlanan 105. bölümünde Total'de 5.02 reyting elde etmiştir.

Çalışmanın Bulguları ve Yorumu

1-Dizilerin Toplumsal Cinsiyet Yaklaşımında 2023-2024 Farkı

Çalışma kapsamına alınan dizilerin toplumsal cinsiyet yaklaşımlarını belirlemek üzere oluşturulan soru formunda aşağıda belirtilen sekiz soru proje ekibi tarafından her bir dizi için değerlendirilmiştir (BKZ EK 4 TABLO 2).

1.1. Kadına/kız çocuklarına yönelik baskı ve şiddet unsuru: Dizinin ana temaları içinde kadına/kız çocuklarına baskı ve şiddet unsuru olup olmadığını tespit etmeye yönelik soruya verilen yanıtlar 11 dizinin 9'unda (%82) kadına yönelik baskı ve/veya şiddet bulunduğunu ortaya koymuştur. 2023 çalışmasına kıyasla bu oranın %9 (bir dizi) arttığı edilmiştir. Bu bulgu baskı ve şiddet gören kadın temasına ilginin artarak devam ettiğini göstermekte ve bu temanın neden bu kadar popüler olduğunun sorgulanması ihtiyacını doğurmaktadır. Toplumsal şiddetin yaygınlığı ve dizi seyircisinin ağırlıklı olarak kadınlar olması bu soruya kısmen açıklama getirebilir.

Tablo 1.1. Kadına/ kız çocuklarına yönelik baskı ve şiddet unsuru işleyen dizilerde değişim

Dizilerin toplumsal cinsiyet yaklaşımı	2024 N	2024 %	2023 N	2023 %	Değişim %
Kadına/ kız çocuklarına yönelik baskı ve şiddet unsuru işleyen diziler	9	82	8	73	+9

1.2. Baskı ve şiddet gören kadınların başvurabileceği kurumsal destekler hakkında bilgi:

2024 dizilerinde bu türden bir bilgi olup olmadığını sorgulayan soruya verilen yanıtlar 11 dizinin sadece üçünde (%27) böyle bir içerik olduğunu göstermiştir. 2023 yılına kıyasla bu oranın %18 (iki dizi) arttığı tespit edilmiştir. Bu konuda farkındalık yaratma niyetinin yükselmekte olduğu görülebilse bile, kadına yönelik şiddetin böylesine yükseldiği bir dönemde baskı ve şiddeti sergileyip bununla mücadele için en azından başvurulabilecek kurumsal desteklere verilen yer son derece yetersizdir.

Tablo 1.2. Baskı ve şiddet gören kadınların başvurabileceği kurumsal destekler hakkında bilgi içeren dizilerde değişim

Dizilerin toplumsal cinsiyet yaklaşımı	2024 N	2024 %	2023 N	2023 %	Değişim %
Baskı ve şiddet gören kadınların başvurabileceği kurumsal destekler hakkında bilgi içeren diziler	3	27	2	18	+9

1.3. Ana kadın karakter/lerin baskı ve şiddete başkaldırısının görünürlüğü: Dizilerdeki ana kadın karakterlerin baskı ve şiddete başkaldıran rolde olup olmadığını sorgulayan soruya verilen yanıtlar 11 dizinin 9'unda (%82) kadın karakterlere böyle bir rol verildiğini ortaya koymuştur. 2023 çalışmasına kıyasla bu oranın 2 dizi arttığı (%18) tespit edilmiştir. Bu bulgu, başkaldıran rol model gösterilmesi açısından olumlu görünmekle birlikte, kadının başkaldırısının olay örgüsünde gerilim yaratma amaçlı olarak mı kullanıldığı, yoksa baskı gören kadınlar için çözüm olabilecek yaşam modelleri mi ortaya koyduğu tartışmalıdır. Baskı ve şiddet gören kadın dizinin sonunda bir kurtuluşa ulaştırılacak olsa bile, izleyicinin bu sonuca ulaşması için genellikle sezonlar boyunca pek çok şiddet ve baskı sahnesine maruz kalması gerekmektedir.

Tablo 1.3. Ana kadın karakter/lerin baskı ve şiddete başkaldırısına görünürlük kazandıran dizilerde değişim

Dizilerin toplumsal cinsiyet yaklaşımı	2024 N	2024 %	2023 N	2023 %	Değişim %
Ana kadın karakter/lerin baskı ve şiddete başkaldırısına görünürlük kazandıran diziler	9	82	7	64	+18

1.4. Kadının mesleki ortamlarda görünürlüğü: Dizilerde kadına mesleki ortamlarda görünürlük kazandırılıp kazandırılmadığını sorgulayan soruya değerlendiricilerin verdiği yanıtlar 11 dizinin 7'sinde (%64) böyle bir görünürlük olduğunu ortaya koymuştur. 2023 çalışmasına kıyasla bu oranın %18 (2 dizi) arttığı tespit edilmiştir. Bu artış memnuniyet vericidir.

Dizilerde özellikle ana karakterlere giydirilen roller izleyicilerin kadının toplumsal rolü ile ilgili algıları üzerinde önemli etkiler yaratmaktadır. Kadını sadece ev ve aile içinde, zenginlik şartlarında olsa bile erkeğe bağımlı rollerde canlandıran diziler, kadınlara toplum içinde ikincil statü tanıyan toplumsal önyargıların pekişmesine, erkeğin üstünlüğüne, hakimiyetine dayanan ataerkil zihniyetin normalleşmesine hizmet etmektedir. Bu zihniyeti değiştirmek için toplumumuzun her kesiminde mesleki ortamlarda başarılı çalışmaları olan çok sayıda çalışan kadının dizilerde mesleki ortamlarda canlandırılması gerekir.

Tablo 1.4. Kadına mesleki ortamlarda görünürlük kazandıran dizilerde değişim

Dizilerin toplumsal cinsiyet yaklaşımı	2024 N	2024 %	2023 N	2023 %	Değişim %
Kadına mesleki ortamlarda görünürlük kazandıran diziler	7	64	5	45	+18

1.5. Rol model olabilecek güçlü ve eğitilmiş kadın kahramanların görünürlüğü: Rol model olabilecek güçlü ve eğitilmiş kadınların ön planda olup olmadığını sorgulayan soruya verilen yanıtlar 11 dizinin 9'unda (%82) böyle karakterler bulunduğunu, sadece 2'sinde (%18) bulunmadığını göstermiştir. 2023 çalışmasına kıyasla bu oranın da %27 (üç dizi) arttığı tespit

edilmiştir ki çok önemli bir gelişmedir. Bir önceki soru için getirilen yorumlar bu soru için de geçerlidir. Toplumumuzun her kesiminde rol model olabilecek güçlü ve eğitilmiş kadınlar çok sayıda bulunurken dizilerde böyle kadın karakterler bulunmaması, kadını ezilmiş, çaresiz ya da şeytanlaştırılmış biçimde sunan dramalar yaratılması kadınlar hakkında olumsuz önyargıları, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini pekiştirme hizmeti görmektedir. Bu konudaki iyileşme memnuniyet verici bulunmuştur.

Tablo 1.5. Rol model olabilecek güçlü ve eğitilmiş kadınlara görünürlük kazandıran dizilerde değişim

Dizilerin toplumsal cinsiyet yaklaşımı	2024 N	2024 %	2023 N	2023 %	Değişim %
Rol model olabilecek güçlü ve eğitilmiş kadınlara görünürlük kazandıran diziler	9	82	6	55	+27

1.6. Ana kadın karakterlerin kadınlar hakkında olumsuz önyargıları besleyecek rollerde gösterilmesi: Dizilerdeki belli başlı kadın karakterlerin kadınlar hakkında olumsuz önyargıları besleyen rollerde olup olmadığını sorgulayan soruya verilen yanıtlar 11 dizinin sadece 2'sinde (%18) böyle karakterler bulunduğunu, 9'unda (%82) bulunmadığını ortaya koymuştur. 2023 çalışmasına kıyasla bu oranın %55 (6 dizi) azaldığı tespit edilmiştir ki, bu da çok memnuniyet verici bir gelişmedir. *Bu bulgu yukarıdaki bulgular ile birlikte değerlendirildiğinde, kadınlar hakkında olumsuz önyargıları besleyen karakterler ve olay örgülerinden önemli ölçüde vazgeçildiği söylenebilir.*

Tablo 1.6. Ana kadın karakterleri olumsuz önyargıları besleyecek rollerde gösteren dizilerde değişim

Dizilerin toplumsal cinsiyet yaklaşımı	2024 N	2024 %	2023 N	2023 %	Değişim %
Ana kadın karakterleri olumsuz önyargıları besleyecek rollerde gösteren diziler	2	18	8	73	-55

1.7. Şiddet uygulayan erkeklerin kahramanlaştırılma durumu: Dizilerde şiddet uygulayan erkeklerin kahramanlaştırılıp kahramanlaştırılmadığını sorgulayan soruya verilen yanıtlar 11 dizinin 3'ünde (%27) böyle bir içerik bulunduğunu ortaya koymuştur. 2023 çalışmasına kıyasla bu oranın % 9 azaldığı (bir dizi) tespit edilmiştir. *Şiddet içeriği yüksek bulunan dizilerin hepsinde şiddet uygulayan erkeklerin kahramanlaştırılmamış olması nispeten olumlu bir bulgu olarak görülebilse de, erkeklerin yer aldığı şiddet sahnelerinin yoğunluğu kadınları şiddet eğilimli erkekler karşısında korku, endişe ve çaresizliğe sevk etme etkisi yaratır mı sorusunu ön plana çıkarmaktadır.*

Tablo 1.7. Şiddet uygulayan erkekleri kahramanlaştıran dizilerde değişim

Dizilerin toplumsal yaklaşımı	cinsiyet	2024 N	2024 %	2023 N	2023 %	Değişim %
Şiddet uygulayan erkekleri kahramanlaştıran diziler		3	27	4	36	-9

1.8. Şiddetin çözümü olarak karşı şiddet gösterilmesi: Dizilerde şiddetin çözümü olarak karşı şiddet eyleminin gösterilip gösterilmediğini sorgulayan soruya gelen yanıtlarla 11 dizinin 5'inde (%45) şiddetin şiddetle karşılandığı ortaya konmuştur. 2023 çalışmasına kıyasla bu oranın da %27 (üç dizi) azaldığı tespit edilmiştir. Bu oran azalmakla birlikte yine de toplumsal şiddetin yükselmesi ile ilgili önemli bir ipucu verdiği söylenebilir. *Dizilerin sergilediği şiddet dili toplumsal sorunların çözümünde tek yol olarak algılanacak kadar sık izlendiğinde, dizi karakterleri birbirleriyle sürekli yüksek sesle, sözel şiddet denebilecek bir kavga atmosferi içinde iletişim kurduğunda, hane halkı arasında diziyi takip etmeyenlerin bile sürekli maruz kaldıkları bir şiddet dilinin giderek norm haline gelmesi kaçınılmazdır.*

Tablo 1.8. Şiddetin çözümü olarak karşı şiddeti gösteren dizilerde değişim

Dizilerin toplumsal yaklaşımı	cinsiyet	2024 N	2024 %	2023 N	2023 %	Değişim %
Şiddetin çözümü olarak karşı şiddeti gösteren diziler		5	45	8	73	-27

2-Dizilerde Şiddet İçeren Toplumsal Olgu ve Olaylara Yaklaşımda 2023-2024 Farkı

Soru formunun ikinci bölümündeki sorular, dizilerde işlenen temaların ve senaryo akışının şiddete kaynaklık eden ve/veya şiddet içeren olgu ve olaylara nasıl yaklaşıldığını ortaya koymak üzere sorulmuştur. Senaryo akışı içinde yer verilen toplumsal olgu ve olayların işlenme biçimi, tekrarlanma sıklığı ve dizinin ön plandaki güçlü karakterleri tarafından nasıl bir davranışla karşılaştığı bu olay ve olguların seyirci üzerinde *nasıl bir etki* yaratmaya aday olduğunu belirlemektedir. Bu çalışmada üç etki sorgulanmıştır:

i-Normalleştirme, olumsuz bir olgu ve/veya olayı sürekli olarak canlandırarak, rol model olabilecek ana karakterlerin yaşadığı olay örgüsü içinde sıradanlaştırarak seyircinin o olgu veya olayı hayatın olağan bir gerçeği olarak kabul etmesini sağlamaktır.

ii-Meşrulaştırma, toplumda genel olarak kabul görmeyecek bir davranış, bir suç, bir kabahat (sadakatsizlik, şiddet uygulama, hırsızlık, cinayet vb) konusunda dizideki belli karakterler için geçerli sayılabilecek mazeretler üreterek o yanlış davranışı meşru hale getirmek, bu şekilde benzer mazeretler bulabilecek kişiler için rol model oluşturmaktır.

iii-Eleştirme ise, olumsuz bir olgu veya olaya yol açan davranışları veya zihniyeti dizinin güçlü rol modeli olan olumlu karakterler ağzından eleştirerek, o olaydaki olumsuz yanların seyirci tarafından görülmesini sağlamaktır. İlk iki etki istenmeyen özellikler iken üçüncü etki konumuz açısından istenen bir özelliktir.

Aşağıdaki bulgular (Bkz EK 4: TABLO 2) her biri toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yansıtan ve kadına yönelik şiddet ile genel toplumsal şiddete katkıda bulunan olumsuz toplumsal olgu ve olayların çalışma kapsamındaki dizilerde nasıl ele alındığı dikkate alınarak, dizinin genel atmosferinin bu olguyu “normalleştiriyor mu?”, “meşrulaştırıyor mu?” ve/veya “eleştiriyor mu?” değerlendirmelerinin sonuçlarını yorumlamaktadır.

2.1. Erken ve/veya zorla evlendirilme: Proje ekibinin tespitleri 11 dizinin sadece 1’inde (%9) erken evlilik ve/veya zorla evlendirme konusunun normalleştirildiğini, üçünde (%27) eleştirildiğini, geriye kalan 7 dizide (%64) bu konunun işlenmediğini ortaya koymuştur. 2023 çalışmasına kıyasla bu bulguda önemli bir değişiklik olmamıştır. *Dizilerin bu temadan çoğunlukla uzak durduğu, ele alındığında da eleştirilmesinin tercih edildiği söylenebilir. Çalışmanın amaçları açısından bu olumlu bir bulgu olarak değerlendirilebilir.*

Tablo 2.1. Erken ve/veya zorla evlendirilme temasına yaklaşım

Erken ve/veya zorla evlendirilme	2024 N	2024 %	2023 N	2023 %	Değişim %
Normalleştiriliyor	1	9	1	9	-
Meşrulaştırılıyor	-	-	1	9	-9
Eleştiriliyor	3	27	3	27	--

2.2. Erken okul terke zorlanma: Bu soruya verilen yanıtlar, 11 dizinin hiçbirinde erken okul terkinin normalleştirilmediğini ve meşrulaştırılmadığını, üç dizide (%27) eleştirildiğini, geriye kalan dizilerde böyle bir tema bulunmadığını ortaya koymuştur. 2023 çalışmasına kıyasla eleştirilme oranının %9 (bir dizi) arttığı, meşrulaştırma oranının %9 (bir dizi) azaldığı tespit edilmiştir. *Bu tema da dizilerde özenle yaklaşılacak bir konu olarak görülmüş ve bu hassasiyet olumlu bulunmuştur.*

Tablo 2.2. Erken okul terkine zorlanma temasına yaklaşım

Erken okul terkine zorlanma	2024 N	2024 %	2023 N	2023 %	Değişim %
Normalleştiriliyor	-	-	-	-	-
Meşrulaştırılıyor	-	-	1	9	-9
Eleştiriliyor	3	27	2	18	+9

2.3. Çok eşlilik ve/veya sadakatsizlik: Bu konuyla ilgili tespitler 11 dizinin 2’sinde (%18) çok eşlilik ve/veya sadakatsizliğin normalleştirildiğini, aynı iki diziden birinde (%9) aynı zamanda meşrulaştırıldığını, 5 dizide ise (%45) eleştirildiğini ortaya koymuştur. 2023 çalışmasına kıyasla bu alanda da iyileşme tespit edilmiştir. Çok eşliliği normalleştiren dizi oranı %27 (3 dizi), aynı zamanda meşrulaştıran dizi oranı %9 (bir dizi) azalmış, eleştiren dizi oranı ise %27 (üç dizi) artmıştır. Buradaki tespitler çok eşlilik ve sadakatsizliğin dizilerde popüler bir tema

olarak kullanımının ve yaygın bir toplumsal olgu olarak seyirci gözünde normalleştirme ve meşrulaştırma etkisinin azaldığını, eleştirel temaların arttığını göstermektedir.

Tablo 2.3. Erken okul terkine zorlanma temasına yaklaşım

Çok eşlilik ve/veya sadakatsizlik	2024 N	2024 %	2023 N	2023 %	Değişim %
Normalleştiriliyor	2	18	5	45	-27
Meşrulaştırılıyor	1	9	2	18	-9
Eleştiriliyor	5	45	2	18	+27

2.4. Kadın karakterlerin öğrenilmiş çaresizliği: Bu soruya verilen yanıtlar 11 dizinin 2'sinde (%18) kadın karakterlerin öğrenilmiş çaresizliğinin normalleştirildiğini, 1'inde meşrulaştırıldığını, 7 dizide ise (%64) eleştirildiğini ortaya koymuştur. 2023 çalışmasına kıyasla bu alanda da iyileşme görülmüştür. Öğrenilmiş çaresizliği normalleştiren dizilerin oranı % 27 (üç dizi) azalmış, meşrulaştıran dizi sayısı (bir dizi) aynı kalmış, eleştiren dizi oranı ise %36 (4 dizi) artmıştır. *Bu bulgu da dizilerde toplumsal cinsiyet eşitsizliğini tekrar tekrar üreterek atarekil zihniyetin pekişmesine hizmet eden yaklaşımdan uzaklaşma olduğuna işaret etmektedir.*

Tablo 2.4. Kadın karakterlerin öğrenilmiş çaresizliğine yaklaşım

Kadın karakterlerin öğrenilmiş çaresizliği	2024 N	2024 %	2023 N	2023 %	Değişim %
Normalleştiriliyor	2	18	5	45	-27
Meşrulaştırılıyor	1	9	1	9	-
Eleştiriliyor	7	64	3	27	+36

2.5. Kadınlar arasında erkekler için rekabet ve/veya entrikalar: Bu konuyla ilgili tespitler 11 dizinin 3'ünde (%27) kadınlar arasında erkekler için rekabet ve /veya entrikaların normalleştirildiğini, 2 dizide (%18) eleştirildiğini, geriye kalan dizilerde bu olgunun kullanılmadığını ortaya koymuştur. 2023 çalışması ile kıyaslandığında bu temada da bir iyileşme olduğu söylenebilir. Kadınlar arasında erkekler için rekabet ve /veya entrika temasını kullanan dizi oranı %28 (üç dizi), meşrulaştıran dizi oranı %9 (1 dizi) azalmış, eleştiren dizi oranı aynı kalmıştır. *Bu bulgu yukarıda sonuçları yorumlanan, dizilerin kadınlar hakkında olumsuz önyargıları besleyen kadın rolleri içerip içermediği sorusu ile yakından ilgilidir. Bu soruyla birlikte değerlendirildiğinde olumsuz önyargıları pekiştiren kadın karakterlerin oranındaki azalmaya paralel olarak erkekler için rekabet ve entrikalar yapan rollerin de azaldığı anlaşılmaktadır.*

Tablo 2.5. Kadınlar arasında erkekler için rekabet ve/veya entrikalara yaklaşım

Kadınlar arasında erkekler için rekabet ve/veya entrikalar	2024 N	2024 %	2023 N	2023 %	Değişim %
Normalleştiriliyor	3	27	6	55	-27
Meşrulaştırılıyor	-	-	1	9	-9
Eleştiriliyor	2	18	2	18	-

2.6. Erkekler arasında kadınlar için rekabet ve/veya entrikalar: Bu konuyla ilgili tespitler 11 dizinin 3'ünde (%27) erkekler arasında kadınlar için rekabet ve /veya entrikaların normalleştirildiğini, 1 dizide aynı zamanda meşrulaştırdığını (%9), 3 dizide (%27) eleştirildiğini ortaya koymuştur. 2023 çalışması ile kıyaslandığında bu temada da hafif bir iyileşme olduğu söylenebilir. Erkekler arasında kadınlar için rekabet ve /veya entrika temasını kullanan dizi oranı %18 (iki dizi) azalmış, eleştiren dizi oranı %9 (bir dizi) artmıştır. *Romantik dramalarda bu tür temalar normal karşılansa da şiddete ve kirli entrikalara dayanan rekabet modellerinin normalleştirilmesi toplumsal şiddete katkı sunma potansiyelindedir. Bu nedenle, bu temanın kullanımında tespit edilen azalma olumludur.*

Tablo 2.6. Erkekler arasında kadınlar için rekabet ve/veya entrikalar

Erkekler arasında kadınlar için rekabet ve/veya entrikalar	2024 N	2024 %	2023 N	2023 %	Değişim %
Normalleştiriliyor	3	27	5	45	-18
Meşrulaştırılıyor	1	9	-	-	+9
Eleştiriliyor	3	27	2	18	+9

2.7. Gençler arasında rekabet ve/veya entrikalar: Bu soruya verilen yanıtlar 11 dizi içinde gençler arası rekabet ve/veya entrikaları normalleştirilen ve meşrulaştıran bir dizi olmadığını, 2 dizide (%18) eleştirildiğini ortaya koymuştur. 2023 çalışması ile kıyaslandığında bu temada da hafif bir iyileşme olduğu söylenebilir. Gençler arası rekabeti ve/veya entrikaları normalleştirilen dizi sayısı %27 (3 dizi) azalmış, eleştiren dizi oranı %9 (1 dizi) artmıştır. *Romantik gençlik dramalarında bu temalar bir ölçüde anlaşılabilir olsa da bu tür dizilerin şiddete dayalı rekabet ve entrikaları yaygınlaştırma etkisi yaratacak şekilde çoğaltılmaması olumlu bulunmuştur.*

Tablo 2.7. Gençler arasında rekabet ve/veya entrikalara yaklaşım

Gençler arasında rekabet ve/veya entrikalar	2024 N	2024 %	2023 N	2023 %	Değişim %
Normalleştiriliyor	-	-	3	27	-27
Meşrulaştırılıyor	-	-	-	-	-
Eleştiriliyor	2	18	1	9	+9

2.8. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği: Bu konuyla ilgili tespitler 11 dizinin sadece 2'sinde (%18) toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin normalleştirildiğini, 1'inde (%9) meşrulaştırıldığını, 7 dizide ise eleştirildiğini ortaya koymuştur. 2023 çalışması ile kıyaslandığında toplumsal cinsiyet eşitsizliğini normalleştiren dizi oranının %36 (dört dizi) azaldığı, eleştiren dizi oranının ise %18 (2 dizi) arttığı tespit edilmiştir. *Bu bulgu dizilerin çoğunluğunda yansıtılan zihniyet ve olay örgülerinin toplumsal cinsiyet eşitsizliğini sıradanlaştırarak normalleştirmekten uzaklaşmakta olduğunu, eleştirel temaların ağırlık kazandığını göstermektedir.*

Tablo 2.8. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yaklaşım

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği	2024 N	2024 %	2023 N	2023 %	Değişim %
Normalleştiriliyor	2	18	6	54	-36
Meşrulaştırılıyor	1	9	-	-	+9
Eleştiriliyor	7	64	5	45	+18

2.9. Erkekler üzerinde toplumsal cinsiyet rolü baskıları: Bu soruya verilen yanıtlar da 11 dizinin 2'sinde (%18) erkekler üzerinde toplumsal cinsiyet rolü baskılarının normalleştirildiğini, 1'inde (%9) meşrulaştırıldığını, 3 dizide (%27) eleştirildiğini ortaya koymuştur. 2023 çalışması ile kıyaslandığında erkekler üzerinde toplumsal cinsiyet rolü baskılarını normalleştiren dizilerin oranının %36 (dört dizi) azaldığı, eleştiren dizilerin oranının ise %18 (iki dizi) arttığı tespit edilmiştir. Geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri sadece kadınların değil erkeklerin üzerinde de baskı ve şiddet yaratabilmektedir. *Bu baskıları normalleştiren dizilerin azalmış olması da olumlu bir değişim olarak değerlendirilmelidir.*

Tablo 2.9. Erkekler üzerinde toplumsal cinsiyet rolü baskılarına yaklaşım

Erkekler üzerinde toplumsal cinsiyet rolü baskıları	2024 N	2024 %	2023 N	2023 %	Değişim %
Normalleştiriliyor	2	18	6	54	-36
Meşrulaştırılıyor	1	9	-	-	+9
Eleştiriliyor	3	27	1	9	+18

2.10. Kültürel bağnazlık ve mahalle baskıları: Bu konuyla ilgili tespitler 11 dizinin 5'inde (%45) kültürel bağnazlık ve mahalle baskılarının normalleştirildiğini, 1 dizide aynı zamanda meşrulaştırıldığını, 4 dizide (%36) ise eleştirildiğini ortaya koymuştur. 2023 çalışması ile kıyaslandığında bu temada çok ciddi bir iyileşme olmadığı tespit edilmiştir. Kültürel bağnazlık ve mahalle baskılarını normalleştiren dizi oranı %9 (bir dizi) azalmış, eleştiren dizi oranı ise %18 (2 dizi) artmıştır. *Toplumsal şiddetin başlıca kaynakları olan bu iki sosyal olgunun dizilerin çoğunluğunda genel olay akışını belirleyici bir tema olarak sunulması, izleyici üzerinde normalleştirme etkisi yaratacak şekilde ve sıklıkta işlenmesi, ülkemizde gözlemlediğimiz toplumsal şiddetin önemli kaynaklarından biri olma potansiyeli taşımaktadır.*

Tablo 2.10. Kültürel bağnazlık ve mahalle baskılarına yaklaşım

Kültürel bağnazlık ve mahalle baskıları	2024 N	2024 %	2023 N	2023 %	Değişim %
Normalleştiriliyor	5	45	6	54	-9
Meşrulaştırılıyor	1	9	-	-	+9
Eleştiriliyor	4	36	2	18	+18

2.11. Ataerkil zihniyet ve erkek egemen kültür: Bu konuyla ilgili tespitler de 11 dizinin 4'ünde (%36) ataerkil zihniyet ve erkek egemen kültürün normalleştirildiğini, 2'sinde (%18) meşrulaştırıldığını, 5 dizide (%45) ise eleştirildiğini ortaya koymuştur. 2023 çalışması ile kıyaslandığında bu temada bir iyileşme görüldüğü söylenebilir. Ataerkil zihniyet ve erkek egemen kültürü normalleştiren dizi oranı % 27 (3 dizi) azalmış, eleştiren dizi oranı %18 (2 dizi) artmış görünmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sürmesinin başlıca nedenlerinden biri olarak kabul edilen ataerkil zihniyet ve erkek egemen kültürün beş dizide eleştirilse bile on dizide yansıtılan genel zihniyeti belirlemiş olması endişe vericidir.

Tablo 2.11. Ataerkil zihniyet ve erkek egemen kültüre yaklaşım

Ataerkil zihniyet ve erkek egemen kültür	2024 N	2024 %	2023 N	2023 %	Değişim %
Normalleştiriliyor	4	36	7	63	-27
Meşrulaştırılıyor	2	18	-	-	+18
Eleştiriliyor	5	45	3	27	+18

2.12. Bireysel silahlanma/ silahlı sahnelerin sıklığı: Bu soruya verilen yanıtlar 11 dizinin 3'ünde (%27) bireysel silahlanma ve silahlı sahnelerin normalleştirildiğini, 1 dizide meşrulaştırıldığını, sadece 1 dizide (%9) eleştirildiğini ortaya koymuştur. Geriye kalan 6 dizide bu tip sahneler bulunmadığını varsaysak da, 2023 çalışması ile kıyaslandığında bu temada önemli bir iyileşme olmadığı söylenebilir. Bireysel silahlanma ve silahlı sahneleri normalleştiren dizilerin oranı %9 (1 dizi) artmış, meşrulaştıran dizilerin oranı %9 (1 dizi) azalmış, eleştiren dizi oranı %9 (1 dizi) artmış görünmekle birlikte silahlı sahneler içeren dizi sayısı da %18 (2 dizi) artmış görünmektedir. *Bu bulgu silahlı şiddet olaylarının hızla yükselmekte olduğu bir zamanda olumlu bir sonuç olarak görülemez.*

Tablo 2.12. Bireysel silahlanma/ silahlı sahnelerin sıklığına yaklaşım

Bireysel silahlanma/ silahlı sahnelerin sıklığı	2024 N	2024 %	2023 N	2023 %	Değişim %
Normalleştiriliyor	3	27	2	18	+9
Meşrulaştırılıyor	1	9	-	-	+9
Eleştiriliyor	1	9	-	-	+9

2.13. Şiddetin erkeğin doğasında olduğu kabulü: Bu konuyla ilgili tespitler de 11 dizinin 4'ünde (%36) şiddetin erkeğin doğasında olduğu anlayışının normalleştirildiğini, bu dizilerden 1'inde aynı zamanda meşrulaştırıldığını, 4 dizide (%36) ise eleştirildiğini ortaya koymuştur. 2023 çalışması ile kıyaslandığında bu temada bir iyileşme olduğu söylenebilir. Şiddetin erkeğin doğasında olduğu anlayışını normalleştiren dizi oranı %27 (üç dizi) azalmış, eleştiren dizi oranı ise %9 (bir dizi) artmıştır. Bu bulgu da yukarıdaki pek çok bulgu ile uyumlu olarak erkeğin egemen cins olduğu ve herşeye muktedir olduğu önyargısını destekleyecek şekilde erkeklerin şiddet gösterme eğilimini kabul etme zihniyetinde bir değişiklik olmaya başladığına işaret sayılabilir.

Tablo 2.13. Şiddetin erkeğin doğasında olduğu kabulüne yaklaşım

Şiddetin erkeğin doğasında olduğu kabulü	2024 N	2024 %	2023 N	2023 %	Değişim %
Normalleştiriliyor	4	36	7	54	-27
Meşrulaştırılıyor	1	9	1	9	-
Eleştiriliyor	4	36	3	27	+9

2.14. Toplumsal şiddet olgusunun yaygınlığı: Bu soruya verilen yanıtlar 11 dizinin 5'inde (%45) toplumsal şiddet olgusunun yaygınlığının normalleştirildiğini, 2'sinde (%18) eleştirildiğini ortaya koymuştur. 2023 çalışması ile kıyaslandığında toplumsal şiddet olgusunun yaygınlığını normalleştiren dizilerin oranında %18 (2 dizi); meşrulaştıran dizilerin oranında da %18 (2 dizi), eleştiren dizilerin oranında da %9 azalma olduğu görülmektedir. Bu bulgu yukarıda sonuçları sunulan diğer bulguların bir toplamı olarak düşünülebilir. Değerlendirici proje ekiplerimizden beşi, izledikleri dört bölümün genel bir sonucu olarak dizinin genel atmosferinde yaygın toplumsal şiddet olduğunu ve bunun izleyici üzerinde normalleştirme etkisi yaratabileceğini bildirmişlerdir.

Tablo 2.14. Toplumsal şiddet olgusunun yaygınlığına yaklaşım

Toplumsal şiddet olgusunun yaygınlığı	2024 N	2024 %	2023 N	2023 %	Değişim %
Normalleştiriliyor	5	45	7	63	-18
Meşrulaştırılıyor	-	-	2	18	-18
Eleştiriliyor	2	18	3	27	-9

3-Dizilerde Şiddet Sahnelerinin Tür ve Sıklığında 2023-2024 Farkı

Çalışmanın esas temasını oluşturan dizilerin tür ve sıklık açısından şiddet içeriği ölçümleri, bu amaçla hazırlanan şiddet sahneleri çetelesi kullanılarak yapılmıştır. Her dizi üç değerlendirici tarafından değerlendirildikten sonra, çetele üzerinde listelenmiş belli bir şiddet türünün en az iki değerlendirici tarafından tespit edilmiş olması şartı uygulanmış, bu şiddet türlerinin sıklığı da en az sıklık belirtmiş değerlendiricilerin rakamları esas alınarak belirlenmiştir. Bu

yöntem şiddet tür ve sıklığının belirlenmesinde tek bir kişinin öznelliği ile sınırlı kalmayı engellemiş, sonuçların daha güvenilir olmasını sağlamış, sıklık açısından da rapora “algılanabilecek en düşük şiddet sahnesi sayısını” temel aldığımızı belirtme fırsatı vermiştir.

3.1. Dizi sahnelerindeki şiddet türlerinin toplu değerlendirilmesi:

Çalışma kapsamındaki 11 dizinin 2024 Mayıs ayında yayımlanan 4 bölümünün şiddet türleri ve sıklığı açısından incelenmesi, Mayıs ayı boyunca dizi seyircilerinin 11 dizide toplam 537 şiddet sahnesine maruz kaldıklarını ortaya koymuştur (Bkz. EK 5: TABLO 3 ve EK 6: TABLO 4). 2023 çalışması ile kıyaslandığında şiddet sahnelerinin toplam sayısının %10 oranında azaldığı tespit edilmiştir. 2024 yılının dizilerinde en sık görülen 12 şiddet türünün 2023 yılındaki oranlarına göre değişimleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. Tabloda 2023 yılında artış gösteren şiddet türleri gri renkle gölgelendirilmiştir. Artış ve azalış gösteren şiddet türlerine bakıldığında, 2023 yılına kıyasla 2024 yılında genel olarak sözel ve psikolojik şiddet türü sahnelerinde azalma yönünde değişim olduğu, ancak fiziksel şiddet sahnelerinin sayısında artış olduğu dikkat çekmektedir. Bu değişim yorumlanma ihtiyacına işaret etmektedir.

Tablo 3.1. Dizilerdeki şiddet türlerinin sıklığındaki değişim

Sıra	Şiddet Türü	2024 N	2024 %	2023 N	2023 %	Değişim %
1	Erkekten erkeğe sözel	63	11,7	74	12,4	-0,7
2	Erkekten erkeğe fiziksel	57	10,6	49	8,2	+2,4
3	Erkekten kadına sözel	49	9,1	65	10,8	-1,7
4	Erkekten kadına psikolojik	44	8,2	64	10,7	-2,5
5	Kadından erkeğe sözel	44	8,2	46	7,7	+0,5
6	Erkekten erkeğe psikolojik	42	7,8	49	8,2	-0,4
7	Kadından kadına sözel	42	7,8	54	9	-1,2
8	Kadından kadına psikolojik	33	6,1	51	8,5	-2,4
9	Kadından erkeğe psikolojik	33	6,1	27	4,5	+1,6
10	Erkekten kadına fiziksel	31	5,7	18	3	+2,7
11	Kadından erkeğe fiziksel	25	4,6	10	1,7	+2,9
12	Kadından kadına fiziksel	12	2,2	11	1,8	+0,4
	TOPLAM	475	81,9	481	80,3	+1,6

2024 dizilerinde en sık sergilendiği tespit edilen 12 şiddet türü oransal açıdan, çalışmada bulunan 537 şiddet sahnesinin %88,4’ünü (n=475) temsil etmektedir. Dolayısıyla dizilerle ilgili

yapılacak yorumlarda ağırlıklı olarak bu kategorileri kullanmak anlamlı olacaktır. Bu tablodan çıkarılabilecek genel sonuç 2024 yılı dizilerinde sözel ve psikolojik şiddet sahnelerinin azalmış, fiziksel şiddet sahnelerinin ve kadından kaynaklı şiddetin artmış olduğu yönündedir. 2023 yılına kıyasla azalış göstermiş olmakla birlikte sözel ve psikolojik şiddetin baskınlığının devam ettiği görülmektedir. Bu bulgular aşağıda daha ayrıntılı irdelenecektir.

3.2. Dizilerdeki şiddet sahnelerinin türüne göre sıklık dağılımı

Çalışma kapsamındaki dizilerde tespit edilen şiddet sahneleri (EK 6 TABLO 4) genel şiddet türüne göre sıklık açısından sıralandığında aşağıdaki dağılım elde edilmiştir.

Tablo 3.2. Dizilerdeki şiddet sahnelerinin türüne göre sıklık dağılımındaki değişim

Sıra	Şiddet Türü	2024 N	2024 %	2023 N	2023 %	Değişim
1	Sözel	206	38	256	43	-5
2	Psikolojik	167	31	211	35	-4
3	Fiziksel	131	24	105	18	+6
4	Ekonomik	26	4,8	18	3	+1,8
5	Cinsel	7	1,3	7	1,6	-0,3
	TOPLAM	537	100	597	100	-10

Bu bulgular 2024 dizilerinde 2023 dizilerine kıyasla toplamda %9 azalış olmakla birlikte yine en ağırlıklı şiddet türü sahnelerinin sözel ve psikolojik şiddet (%69) olmaya devam ettiğini göstermektedir. Sayısal yoğunlukları bu dizilerin sözel ve psikolojik şiddet kültürünü ne denli normalleştirme potansiyeli taşıdıklarını göstermektedir.

Bu iki şiddet türündeki sahnelerde azalışa karşılık fiziksel ve ekonomik şiddet türlerinde 2023'e kıyasla 2024 dizilerinde toplamda %7,8 oranında artış olması dikkat çekicidir. Özellikle fiziksel şiddet sahnelerinin %6 artış göstermiş olması sözel ve psikolojik şiddetteki %9 oranında azalışın etkisini büyük ölçüde gidermiş olmaktadır. Ekonomik şiddet sahneleri de toplamda az olmakla birlikte 2024'de artış göstermiştir. 2023'te de düşük bulunan cinsel şiddet oranı 2024'de biraz daha azalmış görünmektedir.

3.3. Dizilerdeki şiddet sahnelerinin yöneldiği cinsiyet/yaş grubuna göre dağılımı

Çalışma kapsamındaki dizilerde tespit edilen şiddet sahneleri (EK 6 TABLO 4) yöneldiği cinsiyet/yaş grubuna göre sıklık açısından sıralandığında aşağıdaki dağılım elde edilmiştir.

Bu bulgular 2024 dizilerindeki kadına yönelik şiddet sahneleri ile erkeğe yönelik şiddet sahneleri arasında sıklık açısından 2023 yılına göre önemli bir fark ortaya çıktığını göstermektedir. 2023 yılında sıklık açısından erkeğe yönelik şiddet sahnelerinden az bir farkla en yoğun şiddet sahneleri kadına yönelik olmuştur. 2024 yılı dizilerinde ise erkeğe yönelik şiddet sahnelerinin sıklıkta birinci sırayı aldığı ve kadınlara yönelik şiddet sahneleri sıklığına neredeyse %10 fark attığı dikkat çekmektedir. Artış gösteren tek grup erkeğe yönelik şiddet

sahneleri olmuştur. Kadına, gençlere ve çocuklara yönelik şiddet sahneleri azalmış görünmektedir.

Tablo 3.3. Dizilerdeki şiddet sahnelerinin yöneldiği cinsiyet/yaş grubuna göre değişim

Sıra	Şiddetin Yönü	2024 N	2024 %	2023 N	2023 %	Değişim
1	Erkeğe yönelik	278	51,7	265	44,3	+7,4
2	Kadına yönelik	228	42,4	274	45,9	-3,5
3	Gençlere yönelik	22	4	34	5,7	-1,7
4	Çocuklara yönelik	9	1,6	24	4	-2,4
	TOPLAM	537	100	597	100	-10

3.4. Dizilerdeki şiddet sahnelerinin kaynaklandığı cinsiyet/yaş grubuna göre dağılımı

Çalışma kapsamındaki dizilerde tespit edilen şiddet sahneleri (EK 6 TABLO 4) kaynaklandığı cinsiyet/yaş grubuna göre sıklık açısından sıralandığında aşağıdaki dağılım elde edilmiştir.

Tablo 3.4. Dizilerdeki şiddet sahnelerinin kaynaklandığı cinsiyet/yaş grubuna göre dağılımında değişim

Sıra	Şiddetin kaynağı	2024 N	2024 %	2023 N	2023 %	Değişim
1	Erkek kaynaklı	310	57,7	349	58,5	-0,8
2	Kadın kaynaklı	196	36,4	201	33,7	+2,7
3	Gençler arası	22	4	34	5,7	-1,7
Toplam		528	98,1	584	97,9	+0,2

Bu bulgular, şiddetin erkeğin doğasında olduğu kabulünün normalleştirildiği tespitiyle uyumlu olarak, 2024 dizilerinde de şiddet sahnelerinin büyük çoğunluğunun erkekten kaynaklı olduğunu, 2023 çalışmasına kıyasla önemli bir değişim olmadığını ortaya koymuştur. Kadınlardan kaynaklı şiddet sahneleri 2023'te de azımsanmayacak bir sıklıkta olmakla beraber, 2024 dizilerinde bu oranın %2,3 artmış olması dikkat çekicidir. Daha güçlü kadın karakterler ile birlikte kadından kaynaklı şiddet sahneleri de daha fazla kullanılmış görünmektedir.

BULGULAR

Çalışmanın nihai bulguları, Mayıs 2024'ün dört haftasında yayınlanan 11 dizide:

- Toplam 537 şiddet sahnesi bulunduğunu, Mayıs 2023'ün dört haftasında yayımlanan 11 dizide tespit edilen 597 şiddet sahnesine göre %10 bir azalış olduğunu;*

ii) Bu şiddet sahnelerinin en yüksek sıklıkla (n=278, %51,6) *erkeğe yönelik* ve yine en yüksek sıklıkla *sözel* (n= 107, %19,9) ve *psikolojik şiddet* olduğunu (n=75, %13,9);

iii) *Kadına yönelik şiddetin* de nispeten daha düşük bir sıklıkla (n=228 , %42,4) yine *sözel* (n=91, %16,9) ve *psikolojik şiddet* (n=77 ,%14,3) olarak sahnelendiğini ortaya koymuştur.

Bu verilere bakıldığında, çalışmada tespit edilen 537 şiddet sahnesinin 206'sının sözel şiddet olduğu ve toplamın %38,4'ünü oluşturduğu, 167'sinin de psikolojik şiddet olduğu ve toplamın %31'ini oluşturduğu, bu iki şiddet türü birlikte ele alındığında, toplamın %69,4'üne karşılık geldiği dikkat çekmektedir. 2023 dizileriyle karşılaştırıldığında bu toplamın %8,6 oranında azaldığı dikkat çekmiştir. Bu bulgular, bu oranda azalışa rağmen sözel ve psikolojik şiddet sahnelerinin baskınlığının sürmekte olduğunu ve *ana akım televizyonlarda yayınlanan yerli dizilerin izleyiciye sunduğu iletişim dilinin büyük ölçüde sözel ve psikolojik şiddete dayanmaya devam ettiğini ortaya koymaktadır.*

iv) Sözel ve psikolojik şiddet sahnelerindeki %8,6 azalışa karşılık, 2024 dizilerinde 2023'e kıyasla toplam fiziksel şiddet sahnelerinde %6 artış tespit edilmiştir. Bu bulgu kesinlikle tercih edilmeyecek bir gelişmeye işaret etmektedir. *Sözel ve psikolojik şiddetten kaçınalım derken fiziksel şiddet görseiliğinin yükseltilmesi toplumsal şiddet eğilimlerini normalleştirerek artırma etkisi yaratabilir.*

v) Çalışma kapsamındaki 2024 dizilerinde tespit edilen şiddet sahneleri yöneldiği cinsiyet/yaş grubuna göre sıklık açısından sıralandığında, 2023 dizilerine göre önemli bir fark tespit edilmiştir. 2023 sıralamasında en sık şiddete maruz kalan cinsiyet grubu kadınlar iken (n=274 / %45,9), 2024 dizilerinde en sık şiddete maruz kalan grup erkekler olmuş (n=278/ %51,7); erkeklere yönelik şiddet sahnelerinin sayısı %7,4 artarken, kadınlara yönelik şiddet sahnelerinin sayısı %3,5 azalmıştır. Aynı şekilde gençlere yönelik şiddet sahneleri de % 1,7 ve çocuklara yönelik şiddet sahneleri %2,4 oranında azalmıştır. *Kadın, çocuk ve gençlerin maruz gösterildiği şiddet sahnelerinde azalış memnuniyet verici olsa da, bu açığın erkeğe yönelik şiddetle telafi edilmeye çalışılması kabul edilemez.*

vi) Çalışma kapsamındaki 2024 dizilerinde şiddet sahnelerinin kaynaklandığı cinsiyet /yaş grubuna göre sıklık oranlarına bakıldığında bunların %57,7'sinin (toplam 310) erkekten kaynaklı olduğu, %36,4'ünün (toplam 196) kadından kaynaklı olduğu bulunmuştur. 2023 dizileri ile kıyaslandığında erkek kaynaklı şiddet sahnelerinin çok düşük bir oranda (-0,8) azaldığı, kadın kaynaklı şiddet sahnelerinin ise %2,7 oranında arttığı tespit edilmiştir. Gençler arasındaki şiddet sahneleri de %1,7 oranında azalmış görünmektedir. *Bu bulgular, diziler aracılığı ile şiddetin erkeğin doğasında olduğu kabulünün normalleştirilmeye devam ettiğini göstermektedir. Ancak kadın kaynaklı şiddete daha fazla sahne yazılmaya başlanmış olması da yorumlanmaya ihtiyaç duyurmaktadır.*

vii) 2024 sezonu dizilerinin toplumsal cinsiyet yaklaşımını tespit etmek üzere yanıt aranan sorular, 11 dizinin 9'unda (%82) kadına yönelik baskı ve/veya şiddet olduğunu, ancak bu dizilerden sadece 3'ünde (%27) baskı ve şiddet gören kadınların başvurabileceği kurumsal destekler hakkında bilgi bulunduğunu; 11 dizinin 9'unda (%82) kadın karakterlerin baskı ve şiddete başkaldıran bir rolde görüldüğünü; ve 8 dizide (%64) ana kadın karakterlere mesleki ortamlarda görünürlük kazandırıldığını ve yine 9 dizide (%82) rol model olabilecek güçlü ve

eğitimi kadınların ön planda olduğunu; 11 dizinin sadece 2'sinde (%18) ana kadın karakterlerin kadınlar hakkında olumsuz önyargıları besleyecek rollerde gösterildiğini; 3 dizide (%27) şiddet uygulayan erkeklerin kahramanlaştırıldığını; ve 5 dizide (45) şiddetin çözümü olarak karşı şiddet gösterildiğini ortaya koymuştur.

Çalışma, 2023'e kıyasla 2024 dizilerinin toplumsal cinsiyet yaklaşımlarında bu çalışmanın amaçları açısından önemli sayılabilecek iyileştirmeler olduğunu ortaya koymuştur. Kadına yönelik baskı ve şiddet temasını işleyen dizi oranı (%9/1 dizi); baskı ve şiddet gören kadınların başvurabileceği kurumsal destekler hakkında bilgi veren dizi oranı (%18/ 2 dizi); kadın karakterleri baskı ve şiddete başkaldıran rolde görüldüğü dizi oranı (%18/ 2 dizi); ana kadın karakterlere mesleki ortamlarda görünürlük kazandıran dizi oranı (%27/ 3 dizi) yükselirken, ana kadın karakterlerin kadınlar hakkında olumsuz önyargıları besleyecek rollerde gösterildiği dizi oranı önemli ölçüde azalmış (%55/6 dizi); şiddet uygulayan erkeklerin kahramanlaştırıldığı dizi sayısı (1 dizi/%9) ve şiddetin çözümü olarak karşı şiddetin gösterildiği dizi sayısı (3 dizi/%27) düşmüştür. *Bu değişimler 2024 senaryolarının toplumsal cinsiyet yaklaşımlarında bu çalışmanın amaçları açısından önemli ölçüde iyileştirmeler olduğuna işaret etmektedir.*

viii) Çalışmanın, 2024 dizilerinin şiddet içeren veya şiddete kaynaklık eden olumsuz toplumsal olgu ve olaylara yaklaşımını irdeleyen bölümündeki sorulara dayanan en önemli bulgular da,

- *çok eşlilik ve/veya sadakatsizliğin* 11 dizinin 2'sinde (%18) normalleştirilirken, 1'inde (%9) meşrulaştırıldığını, 5'inde (%45) eleştirildiğini;
- kadın karakterlerin öğrenilmiş çaresizliği 2 dizide (%18) normalleştirilirken 1'inde (%9) meşrulaştırıldığını, 7 dizide (%64) eleştirildiğini;
- kadınlar arasında erkekler için rekabet ve /veya entrikaların 11 dizinin 3'ünde (%27)normalleştirildiğini, 2 dizide (%18) eleştirildiğini;
- erkekler arasında kadınlar için rekabet ve / veya entrikaların3 dizide (%27)normalleştirildiğini, 1'inde (%9) meşrulaştırıldığını, 3'ünde (%27) eleştirildiğini;
- toplumsal cinsiyet eşsitsizliğinin 11 dizinin 2'sinde (%18) normalleştirildiğini,1'inde (%9) meşrulaştırıldığını, 7 dizide (%64) eleştirildiğini;
- erkekler üzerinde toplumsal cinsiyet rolü baskılarının 3 dizide (%27) normalleştirildiğini, 1'inde (%9) meşrulaştırıldığını, 3'ünde (%27) eleştirildiğini;
- kültürel bağnazlık ve mahalle baskılarının 11 dizinin 5'inde (%45) normalleştirildiğini, 1'inde (%9) meşrulaştırıldığını, 4 dizide (%36) eleştirildiğini;
- ataerkil zihniyet ve erkek egemen kültürün 4 dizide (%36) normalleştirildiğini, 2'sinde meşrulaştırıldığını, 4'ünde (%36) eleştirildiğini;
- bireysel silahlanma ve silahlı sahnelerin 11 dizinin 3'ünde normalleştirildiğini, 1'inde meşrulaştırıldığını, 2'sinde eleştirildiğini;
- şiddetin erkeğin doğasında olduğu anlayışının 11 dizinin 4'ünde (%27) normalleştirildiğini, 1'inde (%9) meşrulaştırıldığını, 4 dizide (%36) eleştirildiğini;
- toplumsal şiddet olgusunun yaygınlığının 11 dizinin 5'inde (%45) normalleştirildiğini, 2 dizide (%18) eleştirildiğini ortaya koymuştur.

- Aynı grup içinde sorgulanan erken evlenme/ zorla evlendirme, erken okul terk gibi olgu ve olaylara incelenen dizilerde nispeten daha az görünürlük kazandırıldığı ve az sayıda dizinin normalleştirme etkisi yarattığı memnuniyetle tespit edilmiştir.

SONUÇ

Yukarıda genel hatlarını sunduğumuz bulgular, ana akım televizyonlarda ve prime time saatlerde yayınlanan en yüksek seyir oranlı yerli dizilerin 2023 yılına kıyasla daha da yüksek bir oranda olay örgülerinde, baskı ve şiddet gören ve bunlara başkaldıran kadınlara yer vermeyi tercih ettikleri, ancak kadınlar hakkında olumsuz önyargıları tekrar tekrar üreten kadın rollerinden bir ölçüde vazgeçtiğini; dizilerin çoğunluğunda şiddet uygulayan erkekleri kahramanlaştırmaktan büyük ölçüde kaçınıldığını ve olay örgüleriyle şiddetin çözümü olarak karşı şiddeti gösteren dizilerde azalma olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet yaklaşımı açısından bakıldığında 2024 dizilerinde olumlu bir değişim olduğunu söylemek gerekir.

Şiddetin kaynağı olan olgu ve olayları normalleştirme / meşrulaştırma açısından bakıldığında da çok eşlilik ve/veya sadakatsizliği, kadın karakterlerin öğrenilmiş çaresizliğini, kadınlar arasında erkekler için rekabet ve /veya entrikaları; erkekler arasında kadınlar için rekabet ve / veya entrikaları, gençler arası rekabet ve entrikaları, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini, erkekler üzerinde toplumsal cinsiyet rolü baskılarını, kültürel bağnazlık ve mahalle baskılarını; ataerkil zihniyet ve erkek egemen kültürü, şiddetin erkeğin doğasında olduğu anlayışını ve toplumsal şiddetin yaygınlığını normalleştiren dizi oranının 2023 çalışmasına kıyasla farklı derecelerde azaldığı; bunları meşrulaştıran dizi oranının da bu kriterlerin büyük çoğunluğunda azalmış olduğu; öte yanda, aynı kalan biri ve artan bir diğeri haricinde eleştiren dizi oranları farklı derecelerde artmıştır. Bu bulgu da mevcut çalışmanın amaçları açısından olumlu görülmektedir. Ancak bireysel silahlanma ve silahlı sahnelerin sıklığını hem normalleştiren, hem meşrulaştıran hem de eleştiren dizi oranı düşük düzeyde de olsa artmış görülmektedir. Bulgular şiddet sahnelerinin sayısı açısından değerlendirildiğinde, toplam sayısında %10 bir azalma olmakla birlikte izleyicinin dört hafta içinde çok yüksek sayıda şiddet sahnesine (537) maruz kalmaya devam ettiği, bölüm başına ortalama 12,2 şiddet sahnesi olduğu vurgulanmalıdır. Öte yandan, sözel ve psikolojik şiddet sahnesi sayısı toplamı %8,6 azalmış olmakla birlikte (373) , toplam şiddet sahnelerinin % 69,4'üne karşılık geldiği ve en baskın şiddet türü olmaya devam ettiği de dikkate alınmalıdır. Bu da bölüm başına ortalama 8,47 sözel ve /veya psikolojik şiddet sahnesi anlamına gelmektedir.

Buna karşılık fiziksel şiddet sahnelerinin %6 oranında artmış olması, kadına yönelik şiddet sahnelerinin sayısı %3,5 azalırken erkeğe yönelik şiddet sahnesi sayısının %7,4 artmış ve en sık şiddete maruz kalan grubun erkekler olması, erkekten kaynaklı şiddet sahnesi sayısı %0,8 azalırken kadın kaynaklı şiddet sahnesi sayısının %2,7 artmış olması, şiddetin kaynağı ve hedefinde kadınlar lehine bir değişikliğe işaret etmekle beraber, Türk seyircisinin yoğun bir şekilde şiddet sahnelerine maruz kalmaya devam ettiğini göstermektedir.

Popüler kültürün en etkili medya ürünü olmaya devam eden yerli dizilerin korkutucu biçimde yükselmekte olan toplumsal şiddetin körükleyicisi olabileceği noktasından hareketle, dizi endüstrisinin bileşenlerinin acilen şiddet sahnelerine başvurmamayan hikayeler anlatmaya başlamasını diliyoruz. 2024 çalışmamızda ilk beş sırada yer alan dizilerdeki toplam şiddet sahnesi sayısı 154 iken, ikinci beşte yer alan dizilerdeki toplam şiddet sahnesi sayısı 346

bulunmuştur. Bu veri televizyon izleyicisinin şiddet sahneleri görmeyi talep ettiği yönündeki şehir efsanesi üzerinde düşünmek gerektiğine işaret etmektedir. Şiddet sahnelerine rağmen izleyicide bir bağımlılık yaratıldığı doğrudur, ancak sadece reytingi sürdürme gayesiyle sürdürülen, bunu yaparken toplumsal yararın aleyhine işleyen bu stratejinin tüm dizi sektörü bileşenleri tarafından özenle gözden geçirilmesini diliyoruz.

Bu araştırmanın tespitlerine dayanarak Türk Dizi Sektöründen, reyting ve reklam gelirlerini arttırma saikiyle, toplumda azaltılması arzu edilen sağlıksız aile ve toplum ilişkilerini gerçek olaylara ayna tutuyoruz iddiası ile şiddet temposu sürekli yükseltilecek gerilimli sahnelerle canlandıran ve farkındalık yaratalım derken bu olayları normalleştiren ve yaygınlaştıran dizi senaryolarından vazgeçilmesini; yüksek yeteneğini kanıtlamış yapımcılarını, yönetmenlerini, senaristlerini ve oyuncularını toplumsal sorumluluk bilinci ile olumlu rol modellerine, yapıcı iletişim kalıplarına, toplumda başarılı, meslek sahibi kadın temsillerine, sanatçıların, bilim insanlarının olumlu insanlık hikayelerine daha çok yer veren dizi projelerine yönlendirmelerini talep ediyoruz.

Bu sektörü reklamlarıyla ayakta tutan iş dünyasından, dizilerin tanıtımını yapan reklamcılardan ve dizileri yayımlamakta olan ana akım televizyon kanallarından beklentimiz de, bu konuya özel bir duyarlılık geliştirmeleri; şiddet sahneleriyle reyting yükseltmeye çalışan dizilerin yapımcılarını toplumsal duyarlılığa davet etmeleridir. Reklam veren büyük şirketlerin ortak bir politika geliştirerek halkın üzerine şiddet boca eden dizilere reklam vermeme kararı almaları bize göre en etkili önlem olacaktır.

Türk dizi sektörünün diğer bir önemli bileşeni olan dizi izleyicisi halkımıza çağrımız da, içeriğindeki gerilim ve şiddet öğeleriyle kendilerini bağımlı kılan dizilere karşı farkındalık geliştirmeleri, özellikle gençlerini ve çocuklarını olumsuz rol modellerinden ve şiddet sahnelerinden uzak tutmaya çalışmalarıdır. Unutmayalım bizler izlemekten vazgeçersek bu türden diziler daha az yapılacaktır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Akgün, Rümeyza (2023) Televizyon Dizilerinde Kadına Yönelik Şiddet ve Ataerkilliğin Temsili, *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, *IJSS*, 2023, Volume 7, Issue 28, p. 28-44.

Baş, Ayça Seymenoğlu (2021) Türk Televizyon Dizilerinde Kadına Yönelik Şiddet: Sen Anlat Karadeniz Örneği, T.C. Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Radyo, Televizyon ve Sinema Programı Radyo, Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Çelikel, Sibel (erişim tarihi 29.10.2023) Dizi Filmlerin Gençler Üzerindeki Sosyal Psikolojik ve Dilbilimsel Etkileri

https://www.academia.edu/49431309/Dizi_Filmlerin_Gen%C3%A7ler_%C3%9Czerindeki_Sosyal_Psikolojik_ve_Dilbilimsel_Etkileri

Çelikel, Sibel; Pamuk, Açıyla ve Akçalan, Mustafa (erişim tarihi 29.10.2023) Ekrandaki Kadına Şiddet Görüntülerinin Gençler Üzerindeki Sosyal ve Psikolojik Etkileri,

https://www.academia.edu/49057961/Ekrandaki_Kad%C4%B1na_%C5%9Eiddet_G%C3%B6r%C3%BCnt%C3%BClerinin_Gen%C3%A7ler_%C3%9Czerindeki_Sosyal_ve_Psikolojik_Etkileri&nav_from=5bd47179-cbd0-44ee-b703-1d68bbc54741&rw_pos=0

Çevikalp, Arzu (2020) Günümüzde Şiddetin Medya Aracılığıyla Pazarlanması ve Ürünlerin Sanatsal Şiddete Dönüşerek Estetikleşmesi, *AUSBD*, 2020; 3(5): 59-73.

Ersoy, Evren (2021) "Avlu" ve "Kadın" Türk Tv Dizilerindeki Şiddet Unsurlarının "Kültür Endüstrisi" Kavramı Çerçevesinde Değerlendirilmesi, T.C. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı *Yüksek Lisans Tezi*, Eskişehir.

İnceoğlu, İrem ve Akçalı, Elif (2018) *Televizyon Dizilerinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Araştırması*, Televizyon Dizilerinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Projesi, TÜSİAD, İstanbul.

ITO (2022) *Kültürel Değişim ve Endüstrileşme Sürecinde Türk Dizileri (2010-2020)*, Eds. İbrahim Sarıtaş, Aydan Özsoy, İstanbul Ticaret Odası, Sektörel Araştırmalar Yayın No: 2022-16, İstanbul.

(file:///C:/Users/HP/Downloads/TUSIAD_Televizyon_Dizilerinde_Toplumsal%20(1).pdf- erişim tarihi 29.102023)

Karaboğa, M. Tahir (2018) Medya Çağında Çocuk ve Çocuk Kültürü: Şiddet ve Tüketim Kültürünün Yansımaları, *Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi*, Cilt 2, Sayı 2, 2018, Sayfa 1-17.

Koç, Nur Emine, Şiddet İçerikli Dizilerin Popülerite Sebepleri, *Yeni Medya Elektronik Dergi - eJNM*, ISSN: 2548-0200, January 2018 Volume 2 Issue 1, p.26-36.

Özer, Ömer (2017) Medyada Şiddet Kullanımı: Şiddet Ekonomisi, Medyanın İdeolojik Şiddeti ve Yetiştirme Kuramı Açısından Bir Değerlendirme, *Marmara İletişim Dergisi*, Yıl 2017 • Sayı / 127 ss/pp. 1-19

Özkan, Hasan Hüseyin (2006) Popüler Kültür ve Eğitim, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, Mart 2006 Cilt:14 No:1 29-38.

Sarvan, Fulya (2023) (Raportör) Yerli Televizyon Dizilerinin Toplumsal Cinsiyet ve Şiddet karnesi Proje Raporu, Antalya
(<https://www.tukdantalya.org.tr/Upload/Dosya/2024/9/16/dizilerin-siddet-karnesi-proje-raporu7-kasim.pdf>)

Türk, Nuri (2020) Popüler Dizi Filmlerin Lise Öğrencilerinin Rolmodel Alma Davranışı Üzerindeki Etkisi: Onun Gibi Olsam, T.C. İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı *Yüksek Lisans Tezi* Malatya.

Türkoğlu, Süleyman (2014) Kadına Yönelik Şiddeti Özendiren Diziler Üzerine Etki Araştırması, *Atatürk İletişim Dergisi*, Sayı 7 / Temmuz.

Yağbasan, Mustafa ve Kurtbaş, İhsan (2015) Şiddet ve Tüketim Kısacasında Çocukluk: Televizyon Üzerine Ampirik Bir Çalışma, *Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 2, ss. 15-31.

Zorlu, Y. (2016) Türkiye'de bir Popüler Kültür Aracı Olarak Televizyon. *Akademia*, 4/3, 84-98. doi: 10.17680/akademia.32859.

<https://kadincinayetlerinidurduracagiz.net/veriler/3073/kadin-cinayetlerini-durduracagiz-platformu-eylul-2023-raporu>).

<https://tr.euronews.com/2022/03/31/erkeklerden-fiziksel-veya-cinsel-siddet-goren-kadnlar-n-oran-avrupa-ve-oecd-nin-lideri-tu>)

<https://umut.org.tr/umut-vakfi-turkiye-silahli-siddet-haritasi-2022/>)

<https://www.voaturkce.com/a/6435547.html>)

DİĞER KAYNAKLAR

Lundgren, Eva (2009) *Şiddetin Normalleştirilme Süreci*, Rengahenk Sanatevi, İstanbul.

Özsoy, Aydan (2011) *Televizyon ve İzleyici: Türkiye’de Dönüşen Televizyon Kültürü ve İzleyici*, Ütopya Yayınevi, 1. Baskı, Ankara.

EK 1: TÜKD ANTALYA ŞUBESİ DİZİ İNCELEME PROJESİ ÇALIŞMA SAYFASI

İZLENEN DİZİ ADI/ KANALI			
İZLEME DÖNEMİ/ İZLENEN BÖLÜMLER			
DİZİNİN YÖNETMENİ VE SENARİSTLERİ			
DİZİ İLE İLGİLİ GENEL TESPİTLER	EVET	HAYIR	İLGİLİ DEĞİL
Kadına/kız çocuklarına yönelik baskı ve şiddet unsuru var mı?			
Kadına mesleki ortamlarda görünürlük kazandırılmış mı?			
Ana kadın karakter baskı ve şiddete başkaldıran rolde mi?			
Baskı ve şiddet gören kadının başvurabileceği kurumsal destekler hakkında bilgi var mı?			
Rol model olabilecek güçlü ve eğitilmiş kadın kahramanlar ön planda mı?			
Ana kadın karakterler kadınlar hakkındaki olumsuz önyargıları besleyecek rollerde mi gösteriliyor?			
Şiddet uygulayan erkekler kahramanlaştırılıyor mu?			
Şiddetin çözümü olarak karşı şiddet mi gösteriliyor?			
AŞAĞIDAKİ TOPLUMSAL OLGU VE OLAYLAR	NORMALLEŞTİRİLİYOR	MEŞRULAŞTIRILİYOR	ELEŞTİRİLİYOR
Erken ve /veya zorla evlendirme (kız veya erkek çocuk)			
Erken okul terk			
Çok eşlilik/sadakatsizlik			
Kadın karakterlerin öğrenilmiş çaresizliği			
Kadınlar arasında erkekler için rekabet ve/veya entrikalar			
Erkekler arasında kadınlar için rekabet ve /veya entrikalar			
Gençler arasında rekabet ve /veya entrikalar			
Toplumsal cinsiyet eşitsizliği (kadınlar aleyhine)			
Erkek üzerinde toplumsal cinsiyet rolü baskıları			
Kültürel bağnazlık ve mahalle baskıları			
Ataerkil zihniyet /erkek egemen kültür			
Bireysel silahlanma/ silahlı sahnelerin sıklığı			
Şiddetin erkeğin doğasında olduğu kabulü			
Toplumsal şiddet olgusunun yaygınlığı			

EK 2: DİZİDE ŞİDDET SAHNELERİNİN SIKLIĞINI BELİRLEME ÇALIŞMASI

DİZİNİN ADI											
DİZİYİ İNCELEYEN											
İNCELENEN BÖLÜM											
BÖLÜM SÜRESİ											
ŞİDDET TÜRÜ SAHNESİ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	TOPLAM
Erkekten erkeğe fiziksel											
Erkekten erkeğe sözel											
Erkekten erkeğe psikolojik											
Erkekten erkeğe ekonomik											
Erkekten kadına fiziksel											
Erkekten kadına sözel											
Erkekten kadına cinsel											
Erkekten kadına psikolojik											
Erkekten kadına ekonomik											
Kadından kadına fiziksel											
Kadından kadına sözel											
Kadından kadına psikolojik											
Kadından kadına ekonomik											
Kadından erkeğe fiziksel											
Kadından erkeğe sözel											
Kadından erkeğe psikolojik											
Kadından erkeğe ekonomik											
Çocuğa fiziksel											
Çocuğa sözel											
Çocuğa psikolojik											
Çocuğa ekonomik											
Gençler arası fiziksel											
Gençler arası sözel											
Gençler arası psikolojik											
Gençler arası ekonomik											
GENEL TOPLAM											

ÖZEL NOTLAR: Dizinin şiddet içeriği ile ilgili inceleyen özel görüşleri

EK 3: Tablo 1 - ÇALIŞMA KAPSAMINDAKİ YÜKSEK SEYRETME ORANLI DİZİLER (2024 SEZONU)

Sıra	Dizi / Sezonu	Kanal Adı	Türü	Başrol Oyuncuları	Yapımcı/ Yönetmen	Senaristler	Uyarlama
1	Bahar /1	Show TV	Dram, medikal komedi	Demet Evgar, Buğra Gülsoy, Mehmet Yılmaz Ak	MF Yapım / Neslihan Yeşilyurt	Ayça Üzüm Atasay Koç	Dr.Chai
2	Kızılıcık Şerbeti/ 2	Show TV	Dram	Evrım Alasya,Barış Kılıç, Ahmet Mümtaz Taylan,Aliye Uzunatağan	Gold Film/ Hakan Kırvavaç	Melis Civelek	
3	Gönül Dağı/ 4	TRT 1	Aile, dram, romantik	Berk Atan,Cihat Süvarioğlu, Ali Düşenkalkan	Köprü Film/ Yahya Samancı	Ali asaf Elmas Mustafa Becit Teoman Gök	Mustafa Çiftçi Bozkır Hikayeleri
4	Kızıl Goncalar/1	Now	Dram	Özgülü Namal, Özcan Deniz, Mert Yazıcıoğlu	Gold Film/ Ömür Atay Özgür Sevimli	Şükrü Necati Şahin Melih Özyılmaz Ceylan Güleç Deniz Gürlek	
5	İnci Taneleri/ 1	Kanal D	Dram	Yılmaz Erdoğan,Hazal Ergüçlü ,Selma Ergeç, Kubilay Aka	BKM/ Şenol Sönmez	Yılmaz Erdoğan	Gönül Yarası (film)
6	Yalı Çapkını/2	Star TV	Dram, romantik	Afra Saraçoğlu,Mert Ramazan Demirçetin Tekindor , Emre Altuğ	OGM/ Burcu Alptekin Alptekin Bozkurt	Hikmet Barış Günger	
7	Sandık Kokusu/1	Show TV	Dram	Özge Özpınar, Demet Akbağ, Metin Akdülger, Necip Memili	03 Medya/ Nezaket Coşkun	Melis Civelek Zeynep Gür	
8	Yargı/3	Kanal D	Dram Polisiye	Pınar Deniz,Kaan Urgancıoğlu Uğur Aslan	Ay Yapım/ Ali Bilgen	Sema Ergenekon	
9	Ömer/2	Star TV	Dram	Selahattin Paşalı, Gökçe Bahadır, Barış Falay, Merve Dizdar	OGM/ Cem Karcı	Gülizar Irmak	Shtisel
10	Teşkilat/2	TRT 1	İstihbarat Aksiyon Dram	Murat Yıldırım, Aybüke pusat	Tims&B/ Yağız Alp Akaydın Hakan Kırvaç Burak Arıel	Teşkilat Senaryo Ekibi	
11	Hudutsuz Sevda/1	Now	Dram Aksiyon	Denizcan Aktaş, Miray Daner, Burak Sevinç Asuman Dabak, Burak Sergen	Medyapım/ Murat Öztürk	Bahadır Özener Berna Aruz Haydar Şişman	

EK 4: TABLO 2- DİZİLERİN TOPLUMSAL CİNSİYET YAKLAŞIMI DAĞILIMLARI

DİZİNİN TOPLUMSAL CİNSİYET YAKLAŞIMI	HANGİ DİZİLER		
	AŞAĞIDAKİ TESPİTLER MEVCUT MU?	EVET	HAYIR
Kadına/kız çocuklarına yönelik baskı ve şiddet unsuru var mı?	1/2/4/5/6 /7/8/9/11 (%82)	3 (%9)	10 (%9)
Kadına mesleki ortamlarda görünürlük kazandırılmış mı?	1/2/3/4/8/9/10 (%64)	5/6 (%18)	7/11 (%18)
Ana kadın karakter baskı ve şiddete başkaldıran rolde mi?	1/2/4/5/7/8/9/10/ 11 (%82)	6 (%9)	3 (%9)
Baskı ve şiddet gören kadının başvurabileceği kurumsal destekler hakkında bilgi var mı?	1/4/5/ (%27)	6/7/8 (%27)	2/3/9/10/11 (%45)
Rol model olabilecek güçlü ve eğitilmiş kadın kahramanlar ön planda mı?	1/2/3/4/7/8/9/10/ 11 (%82)	5/6 (%18)	
Ana kadın karakterler kadınlar hakkındaki olumsuz önyargıları besleyecek rollerde mi gösteriliyor?	6/11 (%18)	1/2/3/4/5/7/ 8/9/10/ (%82)	
Şiddet uygulayan erkekler kahramanlaştırılıyor mu?	6/10/11 (%27)	1/2/4/5/7/8/ 9 (%64)	3 (%9)
Şiddetin çözümü olarak karşı şiddet mi gösteriliyor?	2/6/7/10/11 (%45)	1/4/5/8/9/ (%45)	3 (%9)
AŞAĞIDAKİ TOPLUMSAL OLGU VE OLAYLAR	NORMALLEŞTİRİYOR	MEŞRULAŞTIRIYOR	ELEŞTİRİYOR
Erken ve /veya zorla evlendirme (kız veya erkek çocuk)	2 (%9)	----	3/4/5 (%27)
Erken okul terk	----	---	3/4/8 (%27)
Çok eşlilik/sadakatsizlik	6/11 (%18)	6 (%9)	1 /2/4/7/9 (%45)
Kadın karakterlerin öğrenilmiş çaresizliği	2/6 (%18)	6 (%9)	1/3/4/5/7/8/9
Kadınlar arasında erkekler için rekabet ve/veya entrikalar	2/6/11 (%27)		1/7 (%18)
Erkekler arasında kadınlar için rekabet ve /veya entrikalar	2/6/11 (%27)	6 (%9)	1/5/7 (%27)
Gençler arasında rekabet ve /veya entrikalar	----	----	3/7 (%18)
Toplumsal cinsiyet eşitsizliği (kadınlar aleyhine)	6/11 (%18)	6 (%9)	1 /2 /4/ 5/7/8/9 (%64)
Erkek üzerinde toplumsal cinsiyet rolü baskıları	2/6/10 (%27)	6 (%9)	1/4/9 (%27)
Kültürel bağnazlık ve mahalle baskıları	2/3/6/10/11 (%45)	6 (%9)	1 / 4/7/9 (%36)
Ataerkil zihniyet /erkek egemen kültür	2/6/10/11 (%36)	6/8 (%18)	1/4 /5/7/9 (%45)

Bireysel silahlanma/ silahlı sahnelerin sıklığı	6/10/11 (%27)	6 (%9)	7 (%9)
Şiddetin erkeğin doğasında olduğu kabulü	2/6/10/11	6 (%9)	4 /5/7/9
Toplumsal şiddet olgusunun yaygınlığı	2/6/8/10/11 (%45)		5/7 (%18)

EK 5: TABLO 3- 2024 SEZONU EN ÇOK SEYREDİLEN YERLİ DİZİLERİN GENEL ŞİDDET VERİLERİ

Sıra	Dizi Adı	Toplam şiddet sahnesi	En sık şiddet türü	İkinci sıklıkta Şiddet türü	Üçüncü sıklıkta şiddet türü
1	Bahar	13	Muhtelif (2 sıklıkta)	Muhtelif (1 sıklıkta)	--
2	Kızılıcak Şerbeti	48	Erkekten kadına sözel	Kadından erkeğe sözel	Erkekten kadına psikolojik/ kadından kadına sözel
3	Gönül Dağı	2	Erkekten erkeğe fiziksel	-	-
4	Kızıl Goncalar	70	Erkekten erkeğe sözel	Erkekten kadına sözel	Erkekten erkeğe fiziksel
5	İnci Taneleri	21	Erkekten kadına psikolojik	Erkekten erkeğe psikolojik	Erkekten erkeğe sözel
6	Yalı Çapkını	155	Erkekten erkeğe sözel	Kadından erkeğe psikolojik	Erkekten kadına fiziksel/ Kadından erkeğe sözel
7	Sandık Kokusu	53	Kadından kadına sözel/ kadından erkeğe sözel	Erkekten kadına sözel/ Erkekten kadına psikolojik/ Çocuğa psikolojik	Erkekten erkeğe sözel/ kadından kadına psikolojik
8	Yargı	52	Erkekten erkeğe sözel	Erkekten erkeğe fiziksel/ erkekten kadına fiziksel/ kadından erkeğe sözel	Kadından erkeğe psikolojik
9	Ömer	45	Erkekten kadına psikolojik	Erkekten erkeğe sözel/ erkekten kadına sözel	Erkekten erkeğe psikolojik
10	Teşkilat	41	Erkekten erkeğe fiziksel	Erkekten erkeğe psikolojik	ERkekten erkeğe sözel/ kadından erkeğe fiziksel
11	Hudutsuz Sevda	37	Erkekten erkeğe fiziksel	Erkekten erkeğe sözel/ kadından kadına fiziksel	Kadından erkeğe sözel

EK 6: TABLO 4- 2024 DİZİLERİNDE ŞİDDET TÜRLERİNE GÖRE ŞİDDET SAHNELERİNİN DAĞILIMI

	DİZİ SIRA NO.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	N	%
	ŞİDDET TÜRÜ													
1	Erkekten erkeğe fiziksel	2	-	2	8	-	9	2	6	3	17	8	57	% 10,6
2	Erkekten erkeğe sözel	1	2	-	11	3	16	4	9	6	6	5	63	% 11,7
3	Erkekten erkeğe psikolojik	-	2	-	5	5	10	2	4	4	7	3	42	% 7,8
4	Erkekten erkeğe ekonomik	-	1	-	-	-	10	-	-	-	-	-	11	% 2
5	Erkekten kadına fiziksel	1	-	-	7	2	11	1	2	3	3	1	31	% 5,7
6	Erkekten kadına sözel	-	9	-	10	2	9	5	6	6	-	2	49	% 9,1
7	Erkekten kadına cinsel	-	-	-	-	1	4	-	1	1	-	-	7	% 1,3
8	Erkekten kadına psikolojik	1	6	-	5	6	7	5	4	7	-	3	44	% 8,2
9	Erkekten kadına ekonomik	-	-	-	1	-	4	1	-	-	-	-	6	% 1,1
10	Kadından kadına fiziksel	1	1	-	1	-	4	2	1	-	-	2	12	% 2,2
11	Kadından kadına sözel	2	6	-	7	-	9	7	3	3	-	5	42	% 7,8
12	Kadından kadına psikolojik	1	4	-	4	2	10	4	3	3	-	2	33	% 6,1
13	Kadından kadına ekonomik	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	% 0,7
14	Kadından erkeğe fiziksel	2	1	-	1	-	7	2	2	3	6	1	25	% 4,7
15	Kadından erkeğe sözel	-	7	-	5	-	11	7	6	3	1	4	44	% 8,2
16	Kadından erkeğe psikolojik	1	5	-	1	-	14	2	5	3	1	1	33	% 6,1
17	Kadından erkeğe ekonomik	-	-	-	-	-	1	2	-	-	-	-	3	% 0,6
18	Çocuğa fiziksel	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	2	% 0,4
19	Çocuğa sözel	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	% 0,2
20	Çocuğa psikolojik	-	-	-	1	-	-	5	-	-	-	-	6	% 1,1
21	Çocuğa ekonomik	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
22	Gençler arası fiziksel	1	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	4	% 0,7
23	Gençler arası sözel	-	-	-	-	-	7	-	-	-	-	-	7	% 1,3
24	Gençler arası psikolojik	-	-	-	-	-	8	1	-	-	-	-	9	% 1,7
25	Gençler arası ekonomik	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	2	% 0,4
	GENEL TOPLAM	13	48	2	70	21	155	53	52	45	41	37	537	100